

ABRIL

1968

pompeu
fabra

la llengua d'un poble · 1868/1968

LLUCC

Les Illes davant l'obra d'En Fabra, per Francesc de B. Moll

Fabra i els dialectalismes, per Joan Veny i Clar

I altres escrits: *Tres poemes de les Illes*, per Tomàs Garcés
Pasqua, festa de la llibertat, per Jaume Reynés, M. SS. CC.

Més sobre el provincianisme menorquí, per Andreu Murillo i Tudurí

Correu dels amics

Sr. Director de LLUC.

He vist LLUC —gener d'enguany— vestit, amb bella i sòbria austeritat, de roba feta en casa. Si els paratges de Lluc són el cor de la muntanya i representen la flor de la geografia de Mallorca; si Lluc és el «sant racó de la llar», on perdura sense contaminar-se l'esperit de la nostra terra... bé està que la revista que se n'és apropiat el nom —un nom religiós, patriòtic, amb ressonàncies d'art i cultura, amb un tan viu perfum d'història— bé hi escau que la sudita publicació sigui la càtedra o la trona des d'on se prediqui l'amor a la nostra llengua i se faci honor als nostres ideals! Enhorabona ben de cor a vós i a tots els vostres companys en la noble empresa!

I ja que hi som, vull suggerir-vos algunes coses a benefici —me sembla— de la revista LLUC.

Primera. Posar doble numeració. O sigui, la particular de cada número, i, al costat, entre parèntesis, la numeració corresponent al volum de cada any. I, així, afegint-hi llavors un detallat índex, la col·lecció de cada any podria enquadrar-se amb totes les ventatges d'un llibre. I, quan a un li convingués repassar-les, trobaria fàcilment les coses publicades. «Serra d'or» i «Ecclesia» segueixen el procediment que acab d'indicar. LLUC recollirà les vibracions de la nostra terra; serà un arxiu de documents i treballs en la nostra llengua. Una publicació no d'interès efímer, sinó de durada permanent. D'aquí la conveniència que pugui manejar-se sense entrebancs.

Segona. Els números de la revista ens haurien d'arribar intactes. Llisos,

planxats. Vull dir, fora el doblec o trenc longitudinal que enllegeix llastimosament les pàgines. Per evitar aquesta minva, caldria acomodar els números a repartir per correu dins bosses del mateix tamany de la revista plana. I advertir amb unes lletres de pam: NO DOBLAR, POR FAVOR. ¿Que som molt esquitarell o miracler? Amb les coses que jo estimo, sí, ho som!

Tercera. No posar «tacos», renecs o paraulotes. No per mi. A mi no em fan ni fred ni calor. Si hi hagués un concurs d'allò que en solen dir «parlar sense criança», jo hi podria concórrer amb esperances d'obtenir el premi. També en sé de locucions gruixades d'estella i de tirat excrementici. No ho consider cap mèrit. LLUC hauria d'esser una revista d'apostolat literari i lingüístic i, sense subjectar-se a un ridícul criteri de monja, procurar plaure el major número possible de persones, sobretot a les persones que no pertanyen a la nostra confraria. I mai no donar pretext a ningú per combatre'ns com homes que tenim la llengua bruta. Cal usar d'una certa diplomàcia per ampliar les conquestes. En Jaume Vidal —a qui jo, literàriament, estimo molt— ¿per què ha d'exhibir, en bon primer número de l'any, l'adverbi «fotudament»? Sant cristià, jo l'amonestaria, ¿no consideres que això pot caure sota els ulls —sel's suposa castissims— d'un senyor capellà, o d'una fervorosa monja o d'una mística beata? I, si en lloc d'acollir la revista braços oberts, li declaren la guerra, ¿què haurem guanyat? Enemics, ja ens ne sobren.

BANCA MARCH

Capital desembossat	Ptes. 300.000.000' -
Reserves	» 701.508.858' -
Saldo Regularització	» 513.298.660'79
Total	Ptes. 1.514.807.518'79

Domicili social:

PALMA DE MALLORCA

Sant Miquel, 17 - Telèfon 224805 (5 línies)
Apartat de Correus núm. 672

Agències Urbanes:

Porta de Sant Antoni, Plaça Pius XII, Calvo Sotelo, 202 (El Terreno), Avda. Bartomeu Riutort, 57 (Ca'n Pastilla) i c/. Neira, 37
(Sant Jordi)

Sucursals:

BARCELONA, c/. Caspe, 17

Agència Urbana: Avda. de Madrid, 188

» » c/. València, 104

» » c/. Balmes, 195

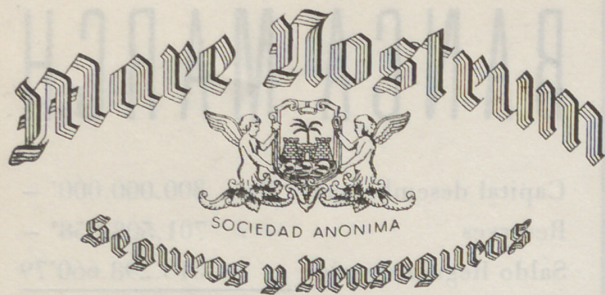
BINISSALEM, CAPDEPERA, FELANITX,
EIVISSA, INCA, SA POBLA, LLUCMAJOR,
MANACOR, MONTUIRI, MURO, PETRA,
PORRERES, SANT JOAN, SANT LLORENÇ
I TARRASSA (BARCELONA)

Realitza tota classe d'operacions de

BANCA   BORSA   CANVI

Cambra cuirassada amb compartiments de
lloguer

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

SEGUROS QUE PRACTICA

VIDA, ROBO, GANADO,
INCENDIOS, CRISTALES,
COSECHAS, PEDRISCO,
INDIVIDUAL, ENFERMEDAD,
TRANSPORTES
(Aéreos, marítimos y terrestres),
CINEMATOGRAFIA,
RESPONSABILIDAD CIVIL,
PERDIDA DE BENEFICIOS Y
COMBINADO DE INCENDIO
Y ROBO

Sucursales, Delegaciones o Agencias
en todas las poblaciones de España

Dirección General: Vía Roma, 45

Teléfono 212803 (seis líneas)

PALMA DE MALLORCA

Correu dels amics

Disposau de vostre bon amic. — P. R. GINARD BAUZA (Artà).

Sr. Director de LLUC.
Essent mallorquina i subscriptora d'aquesta excel·lent i ansiada revista publicada en la nostra llengua, vull com tants d'altres lectors, expressar-li la meva sincera enhorabona per aquesta obra que duen a terme tots els seus col·laboradors.

Això és lo que esperàvem els que estimen Mallorca i que fins avui no hem vist realitzat: poder conèixer a fons la nostra terra, a través dels seus poetes i escriptors, expressant la seva opinió amb articles tan encertats com els que s'han vist publicats fins ara.

Per altra part, crec oportunitíssim l'espai dedicat als amics de LLUC, a fi que, d'aquesta manera, tots puguem opinar i fins i tot, si es vol, col·laborar, fent-la encara més amena.

Però, ¿per què no fer dicant una pàgina als escriptors i poetes novells; aquests que, per no haver-hi hagut una revista com LLUC, no han pogut trobar el seu medi d'expressar-se; i fins tenir-los un poc de benvolença si les seves retxes no són de qualitat excepcional? Així, al publicar-les, se'ls donaria un estímul, i, si tant cal, una mà per poder seguir, i el dia de demà comptariem amb un escriptor o amb un poeta més.

Perquè, ¿qui no coneix un Francesc de B. Moll —pare i fill—, un Josep Maria Llompart, un Guillem Colom, etc.? ¿I qui ens diu que dins aquesta joventut mallorquina no hi ha amagat un escriptor o poeta amb meravelloses dots d'escriure, que no ha pogut donar a conèixer les seves **opinions?**

Per tant, jo com molts de joves mallorquins que fins ara no havíem aconseguit de veure publicar-

se una revista mallorquina com LLUC, esperam que se'ns puga concedir aquest petit espai per als novells escriptors i poetes.

Queda a Vossamerçé agraïda, i el saluda ben atentament. — ANTONIA COMPANYY (Palma).

Sr. Director de LLUC.

He adquirit els exemplars de LLUC, en la seva nova època —Gener i Febrer— i no puc per manco de felicitar-vos tant per la seva presentació com per la forma en la qual està redactada, correcció d'acord amb les normes de l'Institut d'Estudis Catalans i llibertat d'emprar els mots baleàrics, alguns ja perduts ací al Principat, però que és molt necessari que al menys es conservin en algun dels països catalans i no solament això sinó que també esperem que surti una poderosa literatura balear que imposi que aquests mots s'integrin en totes les àrees del domini lingüístic català.

Totes les persones que segueixen ací el moviment literari i cultural, preferixen que els temes dels concursos literaris siguin guanyats per gent de fora del Principat i per això ha plagut tant el que enguany s'ha remarcat en la concessió dels de la Diada de Sta. Llúcia. El mateix es pot dir de la Nova Cançó, amb un Guillem d'Efak o els germans Bonet, etc. i també amb manifestacions d'art o d'altres.

Referent als sentiments —llegit a LLUC— que alguns mallorquins —com passa també a València, però no mai al Rosselló— demostren envers els catalans del Principat, hom no en fa cas, puix que en sabem l'origen i l'interès que hi ha en que aquest estat perduri. La reciprocitat d'aquests sentiments ací no hi és. Ens poden agradar o no certes coses vostres a nostres, però en quant a mallorquins es re-

Correu dels amics

fereix —i a la resta dels balearics— els considerem germans, i no cal dir més. Això ja ho saben prou, gent com Moll, Llopart, Porcel etc. i també com Antònia Vicens, guanyadora del Sant Jordi darrer, brillant estel sorgit de sobte en el firmament de la nostra literatura, amb la qual vaig tenir el goig de parlar el dia del repartiment dels Premis de Santa Llúcia a l'Omnium Cultural, en un acte íntim i acollidor, on també es trobaven altres mallorquins premiats.

Faig extensiva la meua felicitació a la resta de

persones que intervenen en la confecció de LLUC i penso que seria convenient el fer una recomanació de la revista, amb visites personals, als mallorquins i als de les altres Illes que la desconeixen, a fi i efecte d'aconseguir-ne una gran difusió que els permetria d'estar al corrent de les seves coses i dels seus problemes i sentir-se cada pic més mallorquins. LLUC és una obra mallorquiuna i cal que els naturals la recolzin.

El saluda mot cordialment, **JOSEP BIERGE** (Barcelona).

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

CERERIA BARCELO

Ciris litúrgics per a la Santa Missa i

Exposició del Santíssim

C. dels Oms, 116 — Palma de Mallorca

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

ARGENTERIA D'ESTILS DIFERENTS,
ORFEBRERIA ARTÍSTICA,
ESPECIALITAT EN OBRES D'ART
RELIGIÓS

JOIERIA CODA
DE

LLUIS CODA

I CIA.

BROSSA I JAUME II

TEL. 212517

PALMA DE MALLORCA

GALLETES QUELY

I CAN GUIXA

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

LLUC

CORRESPON A L'AMABLE
SALUTACIÓ QUE ENS ADREÇA

ORIFLAMA

REVISTA DE LA JOVENTUT

I SENT EL GOIG DE
TREBALLAR TOTS JUNTS
EN L'ENALTIMENT DE LA
NOSTRA LLENGUA

Per a informació i subscripcions, adreçau-vos
a Oriflama. Apartat 48 - Torelló (Barcelona)

Sumari

Correu dels amics	1
Ai dels escàndols!, per Guillem Celià, M. SS. CC.	5
Pasqua, festa de la llibertat, per Jaume Reynés, M. SS. CC.	6
Tres poemes de les Illes, per Tomàs Garcés	8
Fabra i els dialectes, per Joan Veny i Clar	9
Les Illes davant l'obra d'En Fabra, per Francesc de B. Moll i Casanovas	11
Més sobre el provincianisme menorquí, per Andreu Murilló i Tuduri	15
A la ciutat dels llibres	19
Acampada, per Josep M. Magrinyà	21
Un poc d'història sobre el mot «Acampada», per Domènec Llull Capó	22
Rosa dels vents	23
Fira de vanitats, per Antoni M. Thomàs	27
El Racó d'En Descalç	27
Món del disc. La cançó, per Joan Manresa	29
A toc i pam	31

PORTADA:

*Pompeu Fabra: la llengua d'un poble.
1868/1968. La revista LLUC s'adhereix
al centenari del gran Mestre, «seny
ordenador de la Llengua», amb dos articles
de Joan Veny Clar i de Francesc de B. Moll
i Casanovas, respectivament.*

LLUC

Revista mensual

Any XLVIII - Núm. 565 - Abril 1968

Direcció i administració: Pau, 3 - Palma de Mallorca
Telèf. 21 23 56

Director Periodista: GABRIEL FUSTER MAYANS

Director religiós: CRISTÒFOR VENY, M. SS. CC.

Subdirector religiós: GUILLEM CELIÀ, M. SS. CC.

Secretari: MIQUEL GAYÀ

Administració: JACINT RODRÍGUEZ, M. SS. CC.

Subscripció: 150 ptes. anuals

Estranger: 200 ptes. anuals

Preu de l'exemplar fora de subscripció: 20 ptes.

*Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament
l'opinió dels seus autors.*

Imp. SS. Cors - Balmes, 89

Depòsit legal: P. M. 276-1958

ai dels escàndols!

Creim que tothom recorda els fets. El 20 de gener passat, «un grup d'alumnes —deia una nota oficial del Rectorat de la Universitat de Madrid— es va reunir en el vestíbul de la Facultat de Filosofia i Lletres en actitud hostil, i, com a conseqüència d'això... varen esser llançats des de les finestres del segon i tercer pis bancs, cadires, botelles, pedres; fins i tot va esser llançat el sant crist de l'aula 217».

En veritat, una situació dramàtica. «Aquest sant crist és quelcom que crida», es va poder escriure aleshores. Però, demanam nosaltres, çaquí i ara, cap a quina direcció havien de partir els crits? Els mateixos universitaris foren els primers a doldre's de l'incident, i sabem que per a molts va servir de tema de reflexió autèntica, religiosa i humana. No creim que es pugui dir que la joventut universitària espanyola sigui un estament anticristià. No. Si la seva pràctica religiosa és molt baixa i les classes de religió són les menys concorregudes de les Facultats, n'hem de cercar les arrels un poc més a prop de nosaltres.

Però continuem les interrogacions. ¿Ha estat just, èticament just, el caire que s'ha intentat donar a l'incident del sant crist defenestrat? Tots recordam també allò que va venir després del 20 de gener. Els que podem considerar portaveus reaccionaris —els mateixos que ara repiquen a glòria per la supressió d'unes ajudes a la Universitat de l'Església de Navarra— es varen omplir de cartes i comentaris santament escandalitzats. Tots els tòpics d'una apologètica venturosament arxivada trobaren sortida i ofici: la sacrossanta religió, el Crist redemptor, el sectarisme pervers, els jueus, maçons, comunistes i la resta. Tot això barrejat amb lamentacions i professions de fe catòlica, apostòlica —¿i romana?— que, precisament de tant fort com pretenien tocar, sonaven a buides.

Perquè, amb tot això, calia demanar-se qui era o qui eren els qui havien llançat el sant

crist per la finestra. I, també, quina podia esser la seva autèntica intenció. Per a aquest sector ja esmentat, la resposta no era gens dubtosa: els enemics de la nostra fe. Però dins el mateix món universitari la cosa no es veia tan clara. Sense descartar ingènuament una possible pèssima intenció, tampoc no es podia, així com així, deixar de creure que el fet fos degut a una lamentable confusió i, fins i tot, a una intenció molt més perversa encara: emprar el sant crist per desviar les acusacions.

Després la Germandat Nacional Universitària va organitzar una missa de desgreuge. El rector de l'església de la ciutat universitària no va voler que se celebràs dins el seu recinte, i la missa es va dir, amb solemnitat, a la basílica de Sant Francesc el primer de febrer. S'hi va reunir molta gent, presidint tres Ministres del Govern i tres Bisbes. Se sap que l'Arquebisbe de Barcelona no va permetre un acte semblant.

Res no podríem escriure en contra de la missa ni de la seva projecció religiosa. El fet de la Facultat de Lletres i la seva famosa aula 217 bé mereixia un moment de reflexió, d'autoexamen. Però de cap manera podem admetre el caire que se li va donar.

El catolicisme espanyol té ara necessitat d'unes normes d'actuació clares i netes. Ja és hora que comencin a aclarir-se els perfils que fins avui se li han presentat confusos, mesclats o desorbitats. El manament aquell de donar a Déu el que és de Déu i al Cèsar el que és del Cèsar més que mai ens urgeix a tots, tant als de baix com als de dalt. És possible que aquest moviment intimista contregui la comunitat feal a uns límits més reduïts; però res hi ha a perdre. Guanyarem en autenticitat i profunditat, con fa tota l'Església universal després del Concili.

Guillem CELIA, M. SS. CC.

Pasqua, festa de la llibertat

per Jaume REYNÉS, M. SS. CC.

Melitó de Sardes, bisbe, predicava als cristians del segle segon, amb motiu de la Pasqua:

«Crist ens rescatà de la servitud del món com de la terra d'Egipte; ens alliberà de l'esclavatge del diable com de la mà del faraó... Ell ens arrancà de l'esclavatge per a la llibertat, de les tenebres per a la llum, de la mort per a la vida, de la tirania per a una reialesa eterna» (1).

Pasqua és la festa de la llibertat. La llibertat, que és el do més gelosament nostre, és al mateix temps patrimoni comú de tots els homes. Sentim, quasi inconscientment, que la nostra llibertat personal triomfa o és amenaçada, quan la llibertat d'un home perilla o triomfa a qualsevol indret del món. Del desenvolupament secular de la llibertat humana, n'hem fet la nostra història. Però, ¿coneixem realment quina és la història de la nostra llibertat?

Acab de llegir la *Haggadah de Pasqua*, editada per la Casa Israel de Roma (2). Aquest *Seder* (o *orde* hebreu per a les festes de Pasqua), contemporani de la sortida d'Egipte, se celebra en el judaïsme des de fa trenta-cinc segles, bé que no es fixà en la forma actual fins després de la destrucció de la ciutat i del temple de Jerusalem.

El *Seder* neix com un primer germen de la catequesi bíblica, puix considera la instrucció dels infants en la història sagrada de llur poble com una part fonamental del ritu. És un recull de benediccions i pregàries de la *Haggadah* central, o narració i enraonament de la sortida d'Egipte, al qual segueix un apèndix d'himnes populars.

La festa se celebra durant el sopar de l'anyell rostit, que s'amaneix amb herbes amargues, amb *haróseth*, o confitura de fruita de color com els maons del temps de l'esclavitud, amb pans àzims i amb una beguda, també amarga, de vinagre i aigua-sal. Una litúrgia familiar de preguntes i respostes, de càntics i gemecs. Ho podríem definir com la dinàmica del *Sikkaron* hebreu, que és un memorial que vessa del passat al present per a

projectar-se cap al futur, en una comunió intemporal.

Totes les generacions s'hi inclouen, dins la *Haggadah* de Pasqua. Perquè també «nosaltres fórem esclaus del Faraó a Egipte, d'on ens féu sortir el Senyor Déu nostre amb mà potent i amb braç estès. Si el Sant, beneït sia, no hagués fet sortir els nostres pares d'Egipte, nosaltres i els nostres fills i els fills dels nostres fills, seríem encara ara esclaus del Faraó a Egipte» (p. 10). «Dins totes les generacions cada home té el deure de considerar-se com si ell mateix hagués sortit d'Egipte, com està dit: (Ex. 13, 8) «Assabentaràs aquell dia el teu fill dient: (celebram aquesta festa) per raó de ço que Iahvé em féu en eixir jo d'Egipte». Perquè el Sant, beneït sia, no alliberà només els nostres pares, sinó que, juntament amb ells, ens alliberà també a nosaltres, com està dit: (Dt. 6, 23) «I a nosaltres ens féu eixir d'allà per tal de conduir-nos i donar-nos la terra que jurà als nostres pares». És, doncs, obligació nostra donar gràcies, alabar, celebrar, glorificar, exaltar, magnificar, beneir, a Qui féu als nostres pares i a nosaltres tots aquests prodigis, que ens tragué de l'esclavatge a la llibertat, de la servitud a la redempció, del dolor a l'alegria, del dol a la festa, de les tenebres a la llum gran. Diguem, doncs, en la seva presència: Al.leluia!» (ps. 38-40).

El fill que, arronsant les espatlles, demana: «¿què significa per a vosaltres aquesta cerimònia?» (per a *vosaltres*, no per a *ell*), se situa fora de la comunitat de salvació. «Així tu li faràs escriuir les dents contestant-li: És per raó de ço que Iahvé em féu en eixir jo d'Egipte (Ex. 13, 8). A *mi*, no a *ell*. Si ell s'hi hagués trobat, no hauria estat alliberat» (p. 14).

Els jueus són uns redimits que encara viuen a l'exili. Així, mentre el temple segueixi en ruïnes, no es permet de sacrificar l'anyell, sinó tans sols rostir-ne una pota, en senyal de dol. «Enguany som aquí, l'any que ve serem a la terra d'Israel; enguany som aquí esclaus, l'any que ve serem a la terra d'Israel, lliures» (p. 10). «No va ser un tot sol que es féu potent contra nosaltres per des-

truir-nos, sinó que cada segle qualcú s'aixeca contra nosaltres per exterminar-nos; però el Sant, beneït sia, rompi Ell el jou de l'exili de damunt el nostre coll» (p. 60).

La celebració s'acaba amb el *ha-tiquah*, el cant de l'esperança dues vegades mil·lenària d'un proper retorn a la pàtria.

En aquest punt ens demanam: ¿Com s'explica que aquesta Pasqua sigui la festa de la nostra personal i inalienable llibertat? ¿És que l'Èxode dels hebreus era també el nostre èxode cap a la llibertat?

—Èx. 12,38: Quan els hebreus sortiren d'Egipte, se'ls ajuntà una multitud sens nombre de gent de tota mena.

Egipte era aleshores una teranyina tan gran com el seu imperi, on l'home era només una mosca de sang aprofitable, i on milers d'homes treballaven, talment mosques, sempre acalats com bèsties, com totxos manobres de totxos.

Els anomenaven globalment i impersonalment *apiru*, pàries, d'entre els quals els hebreus eren només un petit grup. D'aquesta manera l'Èxode esdevingué sobretot «una aventura social». L'Èxode de l'esclau, del foraster, de l'oprès i del proletari, de la minoria ètnica sense drets. Iahvé rescatà aquells homes vènuts. Féu que l'home caminàs amb el front alt com a persona (Lv. 26,13). Li descobrí el valor de la persona humana parlant a l'home cara a cara, «com hom parla amb el seu amic» (Èx. 33,12) i li donà una llei que el constituí en dignitat humana (3).

L'Èxode fou alliberació dels cossos. L'alliberació dels esperits vendria després, al Sinai. Els manaments de Déu impediran que l'home torni a Egipte, o s'esclavitzí de nou sota el peu de falsos déus. El Decàleg és la carta magna de la llibertat de tots els homes (4). La sortida d'Egipte esdevé arquetipus de l'alliberació de totes les opressions de la història. Fins i tot nosaltres, homes del segle XX, conquerim cada dia la nostra llibertat de cos i ànima perquè un dia sortírem d'Egipte. Avui serem capaços de vèncer

Dachau, Sibèria i totes les modernes opressions, perquè des de fa molts de segles Qualcú rompé les nostres cadenes per sempre.

—Però no vull que aquest discurs resti en el camp de la subtil antropologia històrica. Nosaltres, els cristians, tenim uns altres lligams molt més directes que ens arrelen al primitiu Credo israelita de la sortida d'Egipte. Som semites per vocació. Fills legítims de l'Israel de l'Èxode. «Perquè no tos els descendents d'Israel són realment Israel» (Rom. 9,7), sinó «l'Israel de Déu» (Ga. 6,13-18) que és l'Església. «Tot allò els va succeir per a servir d'exemple i fou escrit per a amonestació nostra, en qui els segles toquen el seu terme» (1C. 10,11).

Crist complí, en el Sopar del Dijous Sant, per primera vegada, el misteri de l'alliberació de l'esclavitud. Fou la Pasqua dels àzims de puresa (1C. 5,7-8). El nostre anyell, immolat per rescatar-nos, morí a la mateixa hora en què se sacrificaven els anyells del temple (Jo. 19,31; 1C. 5,6-8). Ell donà el nou *Pas* d'aquest món al Pare (Jo. 13,1) per acomplir tota esperança en el Regne vinent (Lc. 22,15-18).

Una Pasqua que és l'antic *Sikkaron* hebreu fet virtut sacramental, perquè la celebrem en memòria seva, fins al seu retorn.

Sant Pau, que coneixia bé el preu de la llibertat humana, acabaria la nostra història amb les seves paraules lliures: «Per tant, germans, no som fills d'una esclava, sinó de la dona lliure. És per a la llibertat que Crist ens ha alliberat. Manteniu-vos, doncs, així, i no us torneu a posar sota un jou de servitud» (Ga. 4,31-5,1).

— NOTES —

(1) *Sur la Pâque* de Méilton de Sardes, nn. 66-68. «Sources chrétiennes» 123. Les Editions du Cerf. París 1966.

(2) *Haggadah di Pasqua*, testo ebraico con trad. italiana, introduzione e note di A. S. Toaf. Casa Editrice Israel. Roma 1960.

(3) *Moïse et la vocation juive* de A. Neher. Editions du Seuil. París 1957.

(4) *De la servitude au service* de G. Auzou. Editions de l'Orante. París 1961.

DAES

CONFECIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

FILLA DE SEBASTIA FALCONER

MAGATZEM DE CORDERIA
ESPADENYERIA

Sindicat, 66 - Tel. 222067 - Palma

TOMÀS GARCÉS:

tres poemes de les illes

I

RECORD DE LES SALINES

A Marià Villangómez

Miralls de les Salines! Orenetes,
en breus volades rases,
el pit hi freguen.

Un vaixell negre
ancorat fora moll, de les barcasses
pren la farina dura.

Verd, blau i blanc, tot lluu, tot enlluerna.
La sal mig feta sembla neu mig fosa.

Ah, si la posta
contra el talús puríssim
adormís la meva ombra
i la salvés, oferta al cel, per sempre!

II

DEESSA PUNICA

Oh deesa trobada
dintre la balma obscura!
El foc, la mel
que els trets t'acolorixen
fan pensar en la minyona
retorn del fruiterar, la galta encesa.

Beutat misteriosa,
a tu, severa,
¿qui et donarà el somriure
de la pagesa que acarona
el seu nadó en el porxo de l'església?

III

CANÇO DE FORMENTERA

No cullis l'espigandella,
no et perdis vora l'estany.
Les aigües ara són fosques
i espesseït el fullam.
El carro de l'estelada
trontolla, ben estibat.
No cullis l'espigandella,
no et perdis vora l'estany.

Camina al llarg de la platja
oberta de bat a bat.
Es dura i fina la sorra
i llisa com un mirall.
El que hi dibuixa l'onada
una altre onada ho desfà.
No cullis l'espigandella,
no et perdis vora l'estany.

L'escuma, ni s'endevina.
I és feta de lliris blancs.
El carro de l'estelada
vessa, curull, el seu blat.
¿Qui trenaria la palla
de les hores que se'n van?
No cullis l'espigandella,
no et perdis vora l'estany.

Fabra i els dialectes

per Joan VENY CLAR

Enguany celebrem el naixement de Pompeu Fabra. Barcelona ha donat a l'efemèride el ressò que convenia a una tan exímia figura de les nostres lletres. Un esplet de conferències, articles, llibres, exposicions, etc., han abrandat la flama del seu record i valorat les facetes de la seva obra múltiple i transcendental. Mallorca no podia deixar d'aportar l'escalfor del seu homenatge al qui contribuí a la pervivència d'una cultura en la qual estam integrats.

Després de més de tres segles de letargia literària, els Països Catalans varen retrobar les veritables fonts d'expressió en la pròpia llengua que el poble havia mantingut amb fidelitat a un nivell col·loquial. El caliu colgat va reprendre ardorosament i esclatà la Renaixença. Però faltava una norma lingüística aglutinant. Imperava el desconcert ortogràfic i l'anarquia gramatical; els forasterismes embastardien la llengua o els arcaïsmes la momificaven. La fundació de l'Institut d'Estudis Catalans va fer viable la solució. I l'home providencial va ésser Fabra, artífex de les normes ortogràfiques (1913), estructurador de la gramàtica (1918) i fixador del lèxic (1932). El conjunt de la seva obra, d'una perfecció quasi sense màcula i de dimensions gegantines, és decisiu per a la integració del català dins les llengües de cultura.

Però, de les zones marginals del domini lingüístic, n'hi ha que fan retret a l'obra fabriana d'un excessiu centralisme, dient que molts elements dialectals no hi tengueren cabuda. Aquestes retxes van encaminades a fer ressortir l'enorme respecte que el mestre sentia pels dialectes i el pes remarcable que varen tenir en la seva obra restauradora.

Per a retornar la puresa, la genuïtat a la llengua aleshores depauperada i malmesa pel contacte i pressió del castellà i la manca d'un cultiu literari, Fabra es recolzà en dos pilars: la llengua antiga i els parlars vius. No bastava que un mot, una construcció apareguessin als clàs-

sics; calia que fossin sancionats per l'ús actual. L'actitud comprensiva, no pas absorbent, de Fabra es fa patent en aquestes paraules adreçades a un escriptor valencià i que són vàlides igualment per als balears: «Nosaltres, catalans, no desitjaríem altra cosa que emprengués una obra de forta depuració del vostre idioma, encara que no us preocupéssiu gens d'acostar-vos al nostre català; que tractéssiu de descastellanitzar el valencià i de redreçar-lo i d'enriquir-lo procurant acostar-lo al valencià dels vostres grans escriptors medievals». I afegia: «Molts valencians i balears creuen encara que l'obra d'unificació del català escrit suposaria la supeditació de llurs varietats dialectals al català de Catalunya. No, no es pretén de supeditar cap varietat a una altra: es tracta simplement que dins cadascuna de les tres grans regions de llengua catalana, es realitzi una obra de depuració, de redreçament de la llengua» basada en els clàssics respectius, i així «sense sortir-nos els uns i els altres del nostre català, ens trobaríem escrivint modalitats no pas molt diferents d'una sola llengua literària».

Aquest pensament es reflecteix en els diversos aspectes de la seva obra. En certa manera, és natural que fos així, donades les especials circumstàncies del català. Comparem-lo amb altres llengües. El castellà no era, cap als segles X-XI, més que un de tants dialectes, al costat de l'aragonès i el lleonès, però ben aviat se n'anà diferenciant profundament (comparau *noche* i *ojo* amb *noite* i *uello* dels susdits dialectes); per raons polítiques s'imposà i anà absorbint els romanços veïns, convertint-se després en la llengua literària. El toscà era, dins el mosaic lingüístic d'Itàlia, un dialecte més; per factors literaris (sobretot per obra i gràcia del Dant) obtingué la supremacia lingüística. En canvi, les condicions dels dialectes catalans eren ben diferents: 1) sorprenent unitat de la llengua escrita medieval; 2) inexistència, en la llengua parlada, de diferen-

cies profundes com les que hi pot haver entre el gascò i l'occità o entre el francià i el picard (a part l'alguerès, el mallorquí potser seria el dialecte més particularitzat); 3) les grans regions dialectals han conegut un conreu literari esponerós i fecund, cap d'elles ha restat en una pla d'inferioritat.

Però, en aquesta orientació de la doctrina fabriana, voldria veure-hi, a més, els impulsos d'un temperament obert, democràtic, fidel a les tradicions parlamentàries del país formades en el respecte a la llibertat. Ja ho deia Maragall: «La glòria de la nostra literatura ha d'esser en harmonia... amb el sentit de llibertat del geni català aplicat a la pròpia llengua», oposant-se al predomini absolut d'un dialecte.

Si Fabra hagués fet «tabula rasa» de les discrepàncies dialectals, hauria trobat el camí molt planer per a l'elaboració de l'ortografia, que hauria resultat més senzilla, però irreverent amb la fonètica dels parlars vius que hom no podia oblidar: així resultà de factura intermèdia, entre fonètica i història, a mig camí entre la castellana i la francesa. En els altres sectors de la llengua, la consideració de les modalitats dialectals l'esperona a incloure com a variants les formes corresponents. En Morfologia, assenyala la variant baleàrica *jo cant* i la valenciana *jo cante*, al costat de *jo canto*, així com *cantàs*, *cantasses*, etc. per *cantés*, *cantessis*, etc. (aquelles, formes caduques en català continental), les variants de l'auxiliar formador del perfet perifràstic *vares*, *vàrem*, *vàreu*, *varen* devora les centrals *vas*, *vam*, *vau*, *van*, etc. En Sintaxi s'admet, per exemple, la construcció *he rebuda una carta* juntament amb la més evolucionada *he rebut una carta*. En lèxic és elevat l'elenc de variants dialectals incloses al *Diccionari General de la Llengua Catalana*. És clar que n'hi falten, però no hem d'oblidar que Fabra només pretenia de fer el «cane-màs» del futur gran diccionari i que, per tant, també hi falten mots generals de la llengua. Els mots perifèrics o insulars *caragol*, *carbassa*, *ansa*, *cabellera*, *ca*, *moix*, *torcar*, per a citar alguns exemples, es veuen registrats al costat dels centrals *cargol*, *carbassa*, *nansa*, *crin* (i *clin*), *gos*, *gat* i *eixugar*. Edicions successives del Diccionari n'han acrescut el nombre (*qualcú*, *pus*, *coa*, etc.). És natural que els escriptors mallorquins usin dialectalismes. Ells poden fer, amb llur autoritat, que s'incorporin a la llengua literària i que hi prenguin un aire de família. Vet aquí una altra mostra de l'acatament de Fabra a la —en aquest cas— nostra modalitat dialectal: en el vocabulari inserit al final de les *Falses memòries*, de Villalonga, dels 11 mots considerats mallorquinismes, cinc (*almut*, *animeta*, *atlot*, *atupar*, *acubar-se*) són

registrats al Fabra, i dos (*aficar*, *amitger*) són simples variants de *ficar* i *mitger*, també inclosos. Això diu molt a favor del Mestre i des-acredita aquells que no han assimilat la seva doctrina. Aquí podríem parlar dels correctors que, confonent el purisme amb un centralisme mal entès, contribueixen a empobrir la llengua (record el cas d'un que substituïa sistemàticament *dur* per *portar* en el text d'un lingüista consagrat; pitjor aquell altre que llançava l'anatema contra *anteposar*, per contenir un element suspecte de castellanisme, i el reemplaçava, a tort, per *avantposar*, inexistent en català).

No ens ha d'estranyar, girant fulla, que, davant la varietat dialectal, Fabra donàs la prioritat a les formes del català central, encara que no fossin les més esteses geogràficament (*nansa*) o que qualche vegada no portassin l'aval de les autoritats antigues (*cargol*). Aquesta preferència s'explica per l'enorme pes de Barcelona, gran nucli demogràfic, melic espiritual de tot el domini, avantguarda dels grans moviments culturals.

Fabra insisteix: «No és intolerable que la llengua escrita traeixi, atenuades, les diferències dialectals, que són un fet; però ho fóra que hi traspuessin els capricis d'un escriptor oblidós del que és aquesta institució de naturalesa social que anomenem una llengua». Els darrers mots són escrits referint-se als escriptors que tractassin de ressuscitar mòbies lingüístiques, mots arcaics avui en desuetud; però aquesta consideració social de la llengua ens hauria de fer reflexionar sobre aquest fet: si no volem ésser víctimes d'una miopia cultural esterilitzadora, no hem d'oblidar que som cel.lula d'un cos viu, que els horitzons no acaben en el perímetre illenc, que estam integrats dins un contorn espiritual i cultural més ample, el dels Països Catalans, i que un particularisme exacerbat, atomitzador, podria portar-nos la desagregació i el desconcert. Varietat, sí, però en la unitat.

Cap als dotze anys, al moment d'escriure una carta als seus nebots, Fabra es va adonar «que els catalans no podíem escriure ni expressar com cal allò que sentíem si no ho fèiem en català». Per aquest camí degué arribar a fer seu el pensament de Juan de Valdés: «Todos los hombres somos más obligados a ilustrar y enriquecer la lengua que nos es natural y que mamamos en las tetas de nuestras madres, que no la que nos es pegadiza (entengui's 'postissa') y que aprendemos en libros» (*Diálogo de la lengua*). I així va maldar per a donar-nos a tots les eines necessàries per a la il.lustració i enriquiment de la nostra estimada llengua.

Les Illes davant l'obra d'En Fabra

per Francesc de B. MOLL I CASASNOVAS

En aquest any centenari del naixement de Pompeu Fabra, una revista de to essencialment cultural, com ho és «Lluc», no podia romandre indiferent; i avui s'adhereix a la commemoració centenària, a la qual em demanen que participi. Em plau aquesta ocasió d'exposar públicament algun aspecte de les relacions que tingué amb les nostres illes el gramàtic català, tan discutit en vida i tan inquietant encara, per a molts, al cap de vint anys de la seva mort.

La missió de Pompeu Fabra va ser, des del primer moment, una activitat d'estudis, de científic, encaminada a normalitzar l'ús literari del català. Era una activitat ben urgent si es volia treure l'idioma de l'anarquia ortogràfica i gramatical en què es trobava. Aixó semblarà una aberració als qui diuen: «Jo no parl català, jo som mallorquí», o sia, als partidaris del mallorquí «que ara es parla» (oposant-lo al «català que escriuen aquests quatre fanàtics de la Ceba»). Vull dir que hi ha una mania, molt estesa, de considerar que els insulars baleàrics hem d'escriure en «mallorquí» ben diferent del «català».

Naturalment, els menorquins del mateix nivell de semianalfabetisme sostenen que han d'escriure en «menorquí» ben diferent del mallorquí, i els eivissencs sostindran que ells han d'escriure en «eivissenc» tan eivissenc que no es pugui confondre amb el menorquí ni amb el mallorquí. Posats a fer, es podria exigir una diferent manera d'escriure pels felanitxers, pels sollerics, pels pollencins i pels maonesos.

Aquest criteri cantonalista és un exponent típic de la manca total d'ensenyança de la llengua pròpia en les nostres latituds. Que en el fons és una qüestió d'escola primària, d'alfabetització, en tenim la prova en el fet que els mateixos que volen que cadascú escrigui «tal com parla», no accepten aquest

sistema en tractar-se d'escriure en castellà o en francès, és a dir, en les llengües que han après a l'escola. Si jo ara volgués sostenir que un diari de Granada ha d'estar escrit en andalusí o un d'Albacete en murcià i un de Salamanca en «charro», dirien que som boig, que això seria desfer la unitat de la llengua castellana, que a posta hi ha una gramàtica de la «Real Academia» que serveix per a totes les regions que parlen espanyol. I tindrien raó. En el que no en tenen és en no considerar aplicable el criteri d'unitat a la llengua materna, a això que solen anomenar «vernáculo».

Aquest «vernáculo» de les nostres illes —aquest mallorquí, menorquí i eivissenc— també té una gramàtica i una ortografia que serveix per a tots, i que és la mateixa que regeix per als catalans de Barcelona i per als de Lleida, per als rossellonesos i per als valencians. En virtut d'aquesta gramàtica els llibres del valencià Joan Fuster són llegits i entesos a Girona, i els poemes dels barcelonins Maragall i Espriu tenen públic a Mallorca, i els nostres escriptors insulars —Alcover, Costa, Oliver, Riber, Ruiz Pablo, Villangómez— troben llegidors a Barcelona i a Tarragona i a Castelló sense necessitat de traductors. I això sense sacrificar el vocabulari típic de cada regió: només acceptant disciplinadament unes normes en l'ús de les lletres (ortografia), d'unes formes gramaticals (morfologia) i d'unes construccions (sintaxi), exactament de la mateixa manera que un andalusí renuncia a escriure *zordao* i un aragonès deixa d'escriure *soldau* per a escriure tots dos *soldado*.

He d'advertir —contra el que molts es pensen— que no sempre les normes d'ortografia i de gramàtica catalana donen preferència a l'ús barceloní; a vegades és Barcelona la que cedeix davant formes usades en altres regions i desusades en el català central. En posaré un parell d'exemples:

A Catalunya (fora d'una petita comarca) s'ha perdut la pronúncia de la *v*: pronuncien *caball* i *biure*; però l'ortografia —promulgada oficialment des de Barcelona— obliga a escriure *cavall* i *viure* (i centenars d'altres paraules) amb *v*, per respecte als baleàrics i a gran part dels valencians, que conserven la distinció de pronúncia de *v* i *b*.

A Barcelona —i a Catalunya en general— s'ha perdut l'ús dels pretèrits simples *anares*, *anàrem*, *sentíreu*, *sentiren*, etc., que han estat substituïts per les formes *vas anar*, *van sentir*, etc. Doncs bé, la gramàtica normativa accepta —i fins i tot recomana— que en la llengua literària s'emprin aquells pretèrits simples, en atenció a les regions valenciana i balear que encara els conserven en el llenguatge parlat.

La fixació de les normes ortogràfiques, realitzada per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1913 i completada el 1917, va ser principalment obra de Pompeu Fabra. I obres seves van ésser la Gramàtica i el Diccionari General, també investides de valor normatiu oficial en nom del mateix Institut. Amb aquestes tres realitzacions —l'ortografia, la gramàtica i el lèxic—, Pompeu Fabra va posar orde allà on regnava l'anarquia i va convertir la nostra llengua en un instrument apte per a l'expressió coherent en qualsevol grau de llenguatge literari. Aquest resultat, que altres llengües cultes havien assolit a força d'una elaboració col·lectiva que durava segles, va ser obtingut per al català amb un esforç quasi individual i en el transcurs d'una sola generació. Per això és ben justificat el títol de «seny ordenador de la llengua catalana», aplicat a aquest home de qui commemoram enguany el centenari natalici.

Les illes Balears participen en aquesta commemoració amb tanta de causa com el Principat i les altres terres continentals de llengua catalana. Sense l'obra metòdica de Fabra, no s'hauria consolidat la literatura insular amb l'empenta amb què ho ha fet, ni hauríem sortit de la indecisió i l'arbitrarietat que eren típiques de l'ús de la llengua escrita en quasi tots els autors de la Renaixença. Mallorca havia tingut En Marian Aguiló: un gran intuïtiu que raonava molt encertadament, però que, per falta d'estudis especialitzats, no podia resoldre la totalitat dels problemes. Teníem també en Mossèn Alcover un entusiasta genial, que predicava l'amor a la llengua amb l'ardor d'un Pere l'Ermità i que la va estudiar amorosament i llargament, però amb un esperit de colleccionista de variants que sovint no li deixava veure el bon camí. La col·laboració mútua de Mossèn Alco-

ver amb Pompeu Fabra hauria pogut ésser molt fructuosa: éssent dos temperaments molt distints, potser antitètics i tot, en molts de punts es completaven, i segurament se serien entesos. Circumstàncies extracientífiques impediren aquesta entesa i determinaren una tibantor de relacions que arribà a convertir-se en lluita oberta.

Mossèn Alcover va atacar durament En Pompeu Fabra per motius humans, de caràcter: perquè el suposava orgullós i dictatorial; però sempre el va considerar i respectar com a un gran filòleg, i no s'amagà de manifestar-ho públicament. En el «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», on es reflectien els entusiasmes, les alegries i les iracúndies del gran manacorí, podem anar espigolant proves de l'altíssim concepte que En Fabra li mereixia en el terreny gramatical i filològic, com es veu en aquests passatges:

Març de 1903 («Bolletí», I, pàg. iii): «Lo notable filòlech català y profesor de química de Bilbao, nostre estimat amich y colaborador D. Pompeu Fabra, ens ha enviat un estudi preciosíssim sobre la manera de representar en català la *l* palatalisada, o siga la *ll*. Agraim amb tota la nostra ànima a l'amich Fabra el gran favor que ens ha fet enviarnos aquest nou fruyt tan saborós y preuat de son enginy y grans coneixements filològichs. Honrarem amb tal estudi les primeres planes que tenguem disponibles».

Agost de 1915 («Bolletí», VIII, pàg. 87): «Això és el bell esplet llingüístich que fins avui ha donat En Fabra, alt honor de la filologia catalana, amb l'avantatge de que encara està a la flor del món i pot fer i hem de creure que amb els anys que li resten de vida augmentarà tal esplet una cosa fora mida. No és dubtós que de tots els filòlegs coetanis del mestre Fortesa, En Fabra és el qui ha alcançada una formació científica romanista més refileda i alta de punt».

Setembre de 1918 («Bolletí», X, 105, en els inicis de la guerra de Mossèn Alcover contra En Fabra i l'Institut): «En Fabra n'ha publicades una partida (d'obres) que confirmen plenament l'alt concepte en què el tenen els romanistes nacionals i estrangers».

Març de 1919 («Bolletí», X, 302, en plena ofensiva contra Fabra i després de retreure-li algunes badades científiques més o menys discutibles, i algunes imaginàries): «¿Vol dir, això, que Don Pompeu no és un bon filòleg i un dels notables que ha tenguts mai la llengua catalana? Déu me'n guard, de negar cap dels mèrits de D. Pompeu come filòleg cabdal! Som el primer en regoneixer-los i proclamar-los».

En citar aquests textos de Mossèn Alcover (que es podrien ampliar amb molts d'altres) vull corroborar la meua anterior afirmació: que el fíbleg mallorquí regoneixia un grau elevadíssim en la personalitat científica d'En Fabra, i això no solament en els anys d'amistat, sinó també després de la ruptura. Aquesta va ser molt renouera i escandalosa; les diatribes violentíssimes de Mossèn Alcover van formar dins una part de Mallorca un clima enrarit, de tempesta, en el qual les figures resultaven deformades per la claror dels llampecs passionals, i molta gent d'edat recorda el nom de Fabra com d'un personatge sinistre i abominable. Per la llei de les compensacions, hi ha gent vella de Catalunya que encara ara manté una opinió totalment pejorativa de la figura de Mossèn Alcover, de qui no sols han volgut negar tota vàlua intel·lectual sinó que en l'aspecte humà l'han rebaixat fins a la vilesa dels traïdors.

Cap d'aquestes dues posicions no respon —ni de lluny— a la realitat. En fer desaparicionadament i amb perspectiva històrica el balanç d'aquestes dues vigoroses personalitats, hi descobrim uns mèrits excepcionals que justifiquen l'homenatge de tot el país: a Mossèn Alcover, agitador patriòtic i salvador del tresor lèxic de la llengua catalana; a Fabra, arquitecte serè i equilibrat de les estructures per les quals s'ha assegurat la pervivència d'aquesta llengua en un pla d'igualtat amb els altres idiomes de cultura europea.

Aquí pot sorgir —i encara avui sorgeix sovint— la qüestió polèmica: ¿Es perfecte el sistema d'En Fabra? ¿No es podria millorar?

Jo crec que sí, que es podria millorar; com es podrien millorar tots els sistemes gramaticals del món. No n'hi ha cap de perfecte, i alguns dels més universals són molt imperfectes. Són obres humanes...

En coses de detall, el sistema Fabra admet milloraments; però el seu conjunt és d'una fermesa admirable. Abans d'En Fabra, altres estudiosos —Marian Aguiló, per exemple— havien resolt qüestions de detall. Allò que ningú no havia estat capaç de fer, era de donar a la llengua catalana tot un sistema coherent. Això, tan difícil i tan vital, ho va fer Pompeu Fabra; i per això la seva obra és sòlida i duradora.

Ferros artístics

POL

C. de Palma, 52 - CONSELL

Tota classe de treballs artístics
en ferro forjat

Ferros

POL

Artesanies

POL

Avda. Nacional - S'ARENAL

Alabastre

Vidre artístic

Ceràmiques

Talles de fusta

Ferro artístic

Gran assortit en regals d'alta
qualitat

Botiga i forn de Lluc

Els pelegrins hi podran trobar tota classe de comestibles.

Sandvitxos per a excursions, de molt variada manera.

Pa i tota classe de pastes mallorquines; coques amb verdura, ensaïmades, etc.

Una especialitat en embotits mallorquins.

BOTIGA I FORN DE LLUC - Tel. 6

Bar restaurant de Lluc i Hostal de la Font Coberta

Dos llocs pulcres i econòmics al servei dels pelegrins.

Cuina especial espanyola i francesa.

Salons esplèndids on hi són servits amb

PULCRITUD I ECONOMIA TOTA CLASSE DE DINARS, BERENARS, REFRESCS, etc.

També s'hi preparen, si ho demanen, dinars per a EXCURSIONS, berenades, etc.

En un i altre lloc, servei de BAR - Serveis especials per a Noces i Comunions.

NOTA. - Per a grans banquets de noces, comunions, reunions, etc., convé avisar amb 48 hores d'anticipació.

RESTAURANT DE LLUC - Tel. 9

Servei de comunicació amb el Santuari de Lluc

PALMA - LLUC Sortida a les 17; arribada a les 18'45 (dies feners)

(Autocar directe) Sortida a les 15; arribada a les 16'45 (dies festius)

LLUC - PALMA Sortida a les 8'20; arribada a les 10 (dies feners)

(Autocar directe) Sortida a les 13; arribada a les 14'30 (dies festius)

PALMA - LLUC Els trens de Palma-Inca de les 9 i de les 15, enllacen amb els autocars d'Inca-Lluc.

LLUC - INCA

Sortida a les 8'20; arribada a les 9'10

Sortida a les 17; arribada a les 17'50

INCA - LLUC

Sortida a les 10; arribada a les 10'50

Sortida a les 17; arribada a les 18'50

Més sobre el provincianisme menorquí

per Andreu MURILLO TUDURÍ

S'ha dit amb molt d'encert que a Menorca, durant els dos darrers segles, la història no ha estat feta pels menorquins (1). La passivitat civil dels illencs és un fet prou conegut, i els menorquins, tot al llarg del segle XVIII, van acceptar fins a cinc canvis de sobirania sense mostrar cap repugnància mentre es van poder conservar els privilegis de la Corona d'Aragó. L'indiferentisme nacional —entenent per nacional allò que entenia el sistema borbònic— fou absolut, i, per molt que s'hagi volgut demostrar, no hi ha manera de veure quin era l'espanyolisme que modernament s'ha volgut atribuir als menorquins sota domini britànic. Però anem amb compte: els menorquins tampoc no eren anglicistes. L'anglofilia dels menorquins és flor tardana i ben inútil. Els menorquins es van aferrissar a llur religió, a llurs costums i a llur cultura, però no van tenir cap escrúpol de dedicar-se al corsarisme contra Espanya, del qual Mallorca va ser el país més afectat (2).

El corsarisme va obrir als menorquins uns camins nous i desconeguts, sota domini britànic, però com a conseqüència dels profunds canvis en la Mediterrània. Es passa d'un perllongat estadi medieval a uns sistemes totalment revolucionaris, que faran doblar la població illenca en un període d'uns setanta anys, i Maó prendrà, definitivament, la preponderància damunt tota Menorca. El port maonès és la clau d'aquesta transformació. La vila de Maó s'escampa per fora de les muralles que l'encerclaren fins a l'arribada dels anglesos, i quadruplica la seva extensió. El primer impuls dels comerciants estrangers — grecs, italians i jueus— aviat és àmpliament aprofitat pels illencs: corsaris en temps de guerra i, després, comerciants que assoleixen una esplendor i una riquesa que es fan patents tot seguit en l'evolució maonesa, la qual pesa damunt tota

l'illa. La construcció naval empra nombrosos braços, i, de la mateixa manera que els pagesos d'avui es fan manobres, els del segle XVIII es fan mariners i calafats. Una primera burgesia creix a l'ombra de les activitats comercials i marineres, i el poble coneix l'abundor de la qual la musa popular reflecteix l'eufòria, especialment en una famosa codolada:

Oh centúria desitjada
de mil vuit-cents!
Ja gogen tots els vivents
damunt Menorca;
ja no ens importa (=cal)
demanar pa,
ja hem perduda la pobresa,
també el captar.
Tothom qui treballa guanya:
bon preu el negociant,
i el pagès sembrant,
què direm del vinater?
Que jugarà amb els doblers... (3)

Però les estructures econòmiques eren d'una tal feblesa que tot el castell de cartes se n'havia d'anar en orris. Menorca retorna definitivament al domini espanyol l'any 1802. Els canvis d'economia, el desplaçament dels mercats i les mesures restrictives de la nova administració, marquen una decadència menorquina, precisament en començar la «centúria desitjada». Després d'un curt període de fals recobriment —l'època de la presència dels immigrants catalans a causa de la guerra d'Independència— es palesa una vegada més la incapacitat de Menorca d'abastar-se per ella sola, i la mar, que havia estat nexa d'unió, esdevé barrera de separació respecte de l'àrea regional més pròxima, la qual, malauradament, havia estat provincialitzada. La complicació mai

Port de Maó, segons un gravat del segle XVIII

resolta de la *provincia de Palma de Mallorca* — o *Baleares*, tant se val— farà exclamar d'aleshores ençà als menorquins: «que bé estaria Menorca si no fos per sa tramuntana i es mallorquins!». Aquest ha estat el preu. La pena és que a Mallorca generalment no se sap res d'això, se'ns sol ignorar, i els mallorquins, embolicats en les preocupacions més properes, han acabat per no adonar-se de llur complicitat amb el centralisme que tant rebutgen (4).

Mentrestant la burgesia maonesa —de petita dimensió, no cal dir-ho, però real—, completament inconscient de la seva projecció i de la seva missió, cau en el parany d'imitar els cavallers i mossos ciutadellencs. Un seguici de mesures restrictives fa que uns homes sorgits del poble i enriquits per l'esforç de la feina s'enrunin del tot o immobilitzin els seus capitals comprant terres i vivint de les rendes d'unes possessions treballades per altri en règim d'amitjanament, i ells es dediquin a «no fer ni deixar fer i a conservar les creences». Ultra això, i per a major perjudici, s'han d'incloure dins aquest grup els antics mantenedors de la cultura autòctona, que serà abandonada per ells o per la generació immediata.

Amb prou raons i de cada vegada més, el poble es decanta de la burgesia, atret per opor-

tunistes actius d'una nova capa social més o menys intel·lectual i més o menys influenciada políticament i culturalment pels anys d'estudis fora de Menorca i per les fornades de forasters deportats a l'illa, els quals, si bé per una banda donen lloc a uns sectarismes que són el fonament de l'esperit de tolerància ben viu encara (5), per altra accentuen l'esperit sucursalista dels menorquins.

La cultura sofreix un canvi radical. L'ensenyament de la llengua del país és prohibit (6). Els freres, que havien estat els mantenedors de la cultura a nivell popular, desapareixen dels convents, i la direcció cultural passa a mans d'individus —i no ens esquinquem les vestidures— lligats a la maçoneria (7), és a dir, guanyats per la influència forastera i l'admiració d'uns mòduls aliens. De totes maneres cal dir que la cultura autòctona, abandonada pels intel·lectuals que en el segle XVIII havien creat la «Societat de Cultura», o bé tancada dins un clos conservadorista i impopular, ja no compta per als «conductors» del poble, els quals menyspreen olímpicament la llengua pròpia. El poble els escolta i els segueix, i, altrament, l'aïllament menorquí, degut a la manca de nexes culturals amb els països germans (8), fa que el ressò de la Renaixença sigui quasibé nul a Menorca. És veritat que la cultura

de caire popular no desapareix del tot, però resta dins una línia més aviat folklòrica i dialectal (9).

Els canvis econòmics, les exigències administratives i contributives, la repugnància ancestral al servei militar obligatori (10), la manca d'un autèntic obrerisme, i molts etcèteres, provocaren una constant corrua d'emigrants com a falsa solució a la feblesa de l'estructura econòmica —industrial, encara que més artesanal que pròpiament industrial, i sempre afectada per una duplicitat de nòlits deguda a la producció d'articles per als quals l'illa no té les matèries primes escaients— i a la inautenticitat de la nova i incipient burgesia. Una burgesia que deixa d'exercir tot seguit de cada crisi.

L'immobilisme i la renúncia cultural de l'antiga burgesia, el paternalisme dels polítics, la «idologia» —en tost d'ideologia— posada en pràctica pel poble, el caràcter jacobí dels ídols, encaminen la manera de concebre la política i la solució dels problemes culturals i socials cap a esquemes que es reflecteixen en les següents pa-

raules: «Me parece tiempo perdido y 'batre en ferro fret' (sic) todo cuanto esfuerzo se haga para contrarrestar la indiferencia absoluta que siente Menorca por el regionalismo y mucho más absoluta desde el advenimiento de la República en cuyo régimen liberal y democrático, puede la Nación dueña de sus propios destinos, esperar un resurgimiento de la histórica y vigorosa personalidad española. Otro punto que me llama la atención es la creencia, para mí equivocada, de que los que moramos en esta isla tenemos una orientación un poco confusa de las cosas de España, por estar en contacto con Madrid exclusivamente...» (11). Tot un poema al qual no li cal cap comentari.

Un conferenciant explicaria a Alaior el tema *Los sesenta mesnaderos del Cid* —el conferenciant era mallorquí— i, segons la crònica periòdica, va dir curiositats com aquesta: «Un día las mesnadas del Cid tremolaron el estandarte de su gloria sobre esta isla, que otra cosa no son las gloriosas jornadas de Addaya cuando los alavorenses, al mando de Barsola y Pons oponían

Encapçalament d'una patent de Sanitat sota domini britànic

sus pechos al hierro invasor...» (12). I tots contents. Aplaudiments, felicitacions... Aquests dos exemples no esgoten la vena, ni de bon tros! Em calia de presentar aquestes dues anècdotes per tal d'entendre l'existència d'uns corrents de pensament dels quals, malauradament, no ens hem pogut desempellegar encara avui. Tot aquest infantilisme —diguem-ne cultural, que ja és dir molt— i la complicitat de la ignorància del poble no són exclusius de despusahir. Encara que avui, a tota Menorca, no manca gent amb raons espirituals per a rebutjar el provincianisme i el localisme, que també en tenim de xaloc a mestral. ¿Cal ser optimista? Ben bé no ho sé. Potser una mica, sí. Una miqueta. Si ens ajudassin, encara que només fos amb el desig de conèixer-nos...

— NOTES —

(1) V. *Menorca, l'illa desconeguda*. Hernández Mora, Joan: *Menorca, els menorquins i la seva història*.

(2) En el període de 1778 a 1782 es van armar, al port de Maó, 56 corsaris amb unes tripulacions globals de prop de 3.000 homes.

La «Real Sociedad Mallorquina de Amigos del País» (Tom I, Memòria IV) diu dels menorquins que «fueron con sus piraterías infinitamente más inhumanos y más execrables que los argelinos».

(3) Francesc d'Albranca (Francesc Camps Mercadal): *Folklore menorquí*. Revista de Menorca 1915, pàg. 183.

(4) V. Riudavets, Pedro: *Historia de la isla de Menorca*. Maó 1888, pàg. 1801. «La solicitud fue denegada (els maonesos van caure, l'any 1820, en la temptació de demanar per a la seva ciutat la seu episcopal) como se le denegaban otras muchas que por aquel conducto iban, pues era tal la dependencia a que estaba sujeta nuestra isla a la de Mallorca que los menorquines tenían que acudir a ella en sus pleytos con grave perjuicio de sus intereses y largas demoras no siendo pocos y perjudiciales los retrasos que sufrían las correspondencias pública y oficial que tenían que recibirse por conducto de Palma».

(5) Diu Josep Pin i Soler (vid. *De les terres mediterrànies*, Ed. 62, col·lecció Antologia Catalana núm. 25): «Menorca és un dels països del món on poden viure amb major amplexa tota mena d'homes, sia qual sia llur nacionalitat, llur religió, llurs costums, llurs creences...».

(6) D. Juan Mir de Olives, assessor del general Vives, diu als Jurats de Maó: «Consecuente a lo que dije a Vs. con fecha 13 del corriente (agost de 1792) relativo al plan de estudios... añadiendo solamente que no es de mi aprobación el que en las escuelas de primeras letras se enseñe a leer Menorquí por estar mandado por S.M. que en todas ellas debe enseñarse en español, por ser idioma general de la nación, y así se ejecuta en Cataluña y Mallorca, que es cuanto me es dado decir sobre el expresado plan que dejo en la Secretaría de esta Gobernación para cuanto se quiera arreglar este particular». Per contra, el 30 de juny de 1803, donya Juana Hak Keller,

oriunda de Viena, és autoritzada «para impartir la lectura, escritura y habla de la lengua francesa, Aritmética, Doctrina Cristiana, labores de mujer, música, canto y baile...».

De totes maneres, el 1810 encara s'ensenyava la llengua de Menorca; però cap al 1813 se'n perd el rastre a les escoles públiques. Possiblement els frares seguirien amb tal ensenyament fins a l'extinció dels convents. (Vid. Revista de Menorca 1911. Ferrer Aledo, Jaime: *La enseñanza superior en Mahón*).

(7) Eren prou coneguts com a maçons alguns mestres i alguns components de la Junta d'instrucció pública de Maó, ja abans de la revolució del 68.

(8) Hi ha un curiós i continuat intent d'implantar una ortografia menorquina per part de Jaume Ferrer i Parpal, qui deia que «es nostru llenguatge es en el die tentíssim diferent des quietelà, velencià i mellurquí», i, per tant, ignorava la recta escriptura dels sons a-e àtons i confoia la o i la u en el cas de la o àtona, per una manca, intencionada, de coneixements etimològics. El senyor Ferrer era metge, però, com és costum encara avui, tathom és lingüista a l'hora d'intentar destruir el nostre vernacle. La missió de la *Quertille des dielècte menorquí* era ben clara (per raons d'estètica prescindir de la dissortada ortografia de la *Quertille*): «Estant manat a ses escoles públiques de primera educació no s'ensenyi altre llenguatge que s'idioma nacional i essent indispensable que mos valguem es menorquins d'es nostro, per aprendre bé dit idioma he cregut fer benefici a n'es meus compatriotes donant a llum aquesta cartilla...». La intenció seria en part justificable si hagués respectat un mínim l'ortografia en ús per la senzilla raó de ser més pròxima a la castellana; però la intenció cercava un altre abast: negar la unitat lingüística dels països catalans, que altre temps havia copsat un autèntic lingüista maonès, Antoni Febrer i Cardona, qui en els seus *Principis de la Lectura Menorquina* (1804) diu: «No únicament per els Menorquins, sinó també per els Mallorquins, Catalans y Valencians, etc., que jo he treballat aquesta Gramàtica». (Vid. Ferrer y Parpal, Jaume: *Quertille des dielècte menorquí*, Maó 1858. Ibid.: *Tratado de lectura del dialecto menorquín*, Maó 1870, com a obres més significatives de la demolició de la llengua dels menorquins. L'obra d'Antoni Febrer i Cardona ha estat estudiada per Jordi Carbonell a *Estudios Románicos VIII*, de l'Institut d'Estudis Catalans, 1961, imprès el 1966).

(9) Obretes de teatre i gloses més o menys reeixides, per bé que hi ha algunes obres de vàlua, no de caràcter popular, com és ara una traducció del *Thélémaque* de 1822, *l'Esposició de lo estad actual de l'agricultura en la isla de Menorca* de Juli Soler (1857), i altres obres, però de comentaments del XIX.

Tampoc no hem d'oblidar la tasca d'Angel Ruiz i Pablo, encara que més moderna que les esmentades.

(10) Els menorquins tenien privilegi de temps de Jaume II de no poder ser obligats a anar a defensar altres terres fora Menorca. La sublevació menorquina de 1810 es va promoure per la sola sospita d'organitzar-se quintes, i es va remuntar fins a un autèntic «programa» de centres oficials, cases de funcionaris i estances (per a cremar el paper segellat) i demanant l'expulsió del bisbe Juano, que va haver d'anar-se'n. Fins a 1820 no hi va haver manera de quintar els menorquins.

(11) Vid. *La Voz de Menorca* de dia 12 de desembre de 1932.

(12) Ibid. de dia 24 de juny de 1932.

ALACIUTAT DES LLIBRES

Màrius Sampere:

L'HOME I EL LÍMIT

Els Llibres de l'Ossa Menor
Ed. Proa. Barcelona, 1968

Premi de Poesia «Carles Riba 1963», aquest llibre de Màrius Sampere es caracteritza pel seu llenguatge dur i abrupte, tan a to amb els temps i l'esperit que ens ha tocat viure.

D'amagat del sol confeccionem
[slògans,
i l'objecte perdut s'ha disfressat
[de pobre
entre pells de plàtan i mosques
[vironeres.
Per postres, com si fóssim lohen-
[grins, fugim
així que hem dit com ens diem.
[Llavors,
pou brutal a la finestra, ve la nit
i observa.

No cal dir com aquesta imatge de la nit que se'n ve com un «pou brutal a la finestra», «i observa», és d'una duresa de llança, terriblement incisiva. I així, el llibre tot.

El món organitzat de les porres
[elèctriques,
dels festivals de cançons amb
[exèrcits de flash,
dels discursos dels primers per-
[què els darrers facin oh!,
és el mateix món baromètric de
[la borsa
més un estadi.

Joan Argenté, en un estudi preliminar, hi fa la biografia de l'autor i en ressenya la tasca feta, de poeta i de prosista. I diu: «tot lector de versos no és —no ha de ser— un cortesà que espera que el poeta o bufó de torn li digui amb gràcia allò que el gran senyor, fatigat d'haver-se ocupat en feines més importants, no diu o no s'atreveix a dir; sinó que tot lector de versos és un altre home que s'esforça, com s'ha esforçat l'escriptor, a adquirir un nou conei-

xement en els versos. La poesia no és un descans dels guerrers, que ja estan curats d'espants i que ja en tornen, sinó un progrés cap a les veritats del reconeixement de les ignoràncies. No és pas una estètica, sinó una epistemologia».

Per aquest camins, la Poesia adquireix unes dimensions de verticalitat i profunditat intel·lectuals que en res poden assemblar-se als flirteigs banals i a l'estèril deliquescència. El poeta esdevé un nafra que intenta dir a crits quelcom molt urgent i ineludible.

M. G.

QÜESTIONS DE VIDA CRISTIANA, NÚM. 40

Abadía de Montserrat, 1968.

La prestigiosa col·lecció **Qüestions de vida cristiana** que edita l'Abadía de Montserrat, amb aquest número 40 arriba als deu anys de vida. El P. Evangelista Vilanova, en un article introductor, n'ha glossat el sentit i el significat, i alhora n'ha fet història i ressenya i n'ha volgut perfilar els propòsits per al futur.

«**Qüestions de vida cristiana** — diu— des del seu origen, crec, es caracteritzà per una voluntat decidida de ser una publicació a la vegada tranquil·litzadora i inquietant», i afegeix que es presentava amb una missió de recuperació de valors religiosos massa temps descurats o desatesos per la teologia». I raona les seves afirmacions dient: «Aquesta obra eminentment tradicional, portava a prendre més consciència de la presència de Deu manifestada en les realitats d'aquest món i en els signes dels temps, en la línia que el Vaticà II havia de consagrar. Sempre ha volgut tenir present la dimensió vertical de l'home que ha estat fet per a mirar amunt, per a una vida que dura més enllà, i també les

seves necessitats horitzontals de fraternitat i de construcció d'un món més just. I en la recerca d'integrar aquesta verticalitat i aquesta horitzontalitat de la manera més normal, sense xocs, sense oposicions, sense ruptures, ha cregut seguir l'esperit de la Constitució Pastoral sobre l'Església en el món d'avui, que ensenya que no es pot dislocar l'univers, cridat per Déu a un terme de reconciliació».

En analitzar i fer recompte de les conquestes aconseguides i dels esforços realitzats, conclou: «Potser hem perdut lectors, però és possible que també hàgim guanyat amics que han estimat el nostre esforç de sinceritat». I en fer esment de que per a molts aquesta col·lecció s'ha presentat com una publicació desorientadora, diu: «Moltes de les referències que s'han repetit al **Cruzado español** i al **¿Qué pasa?** potser provenen de no comprendre el camí escollit, el camí complex del pluralisme cristià, camí sempre arriscat que, sense monopolitzar la veritat, admet tota mentalitat i tota persona capaç de recerca, sigui del camp que es vulgui: teologia o sociologia, teoria o pràctica, tradició o evolució, erudició o divulgació, laics o sacerdots, dominics francesos... I podria ser que aquest fos un títol de glòria, haver polvoritzat moltes de les capelletes, haver reduït les seves oposicions presentades com a insuperables, i haver prescindit dels vells alambins de l'esterilitat».

Aquest número comprèn —dedicat tot ell al tema de **La moral**— els treballs de Idefons Lobo sobre **La moral en crisi**; de Lluís Duch, **Interpretació, mite i moral**; d'Albert Tomàs, **A la recerca d'una moral humana**; de Raimon Civil, **A propòsit de la moral existencialista**; de José M. González Ruiz, **Nous aires en la moral marxista**; i les seves acostumades seccions de notes bibliogràfiques, **Mirador**, **Signes dels temps**, **Recensions**, etc.

M. G.

Miquel Nicolau, S. I.:

**ESCRITURA Y REVELACION
SEGUN EL CONCILIO**

Texto y Comentario de la Constitución Dogmática «Dei Verbum».

Ed. Apostolado de la Prensa. Madrid, 1967.

Aquesta Constitució dogmàtica del Vaticà II és d'un valor extraordinari tant pel seu contigut doctrinal com per les ensenyances que d'ella es desprenen. Toca i explica els conceptes interessants de la revelació divina i de la seva transmissió fins a nosaltres pel doble conducte de la Tradició i de l'Escriptura; la inspiració i inerrància dels Llibres sagrats; la competència del Magisteri de l'Església en la seva interpretació, l'excel·lència del Vell i del Nou Testament, i acaba recomençant la lectura de les Santes Escriptures.

Després d'una lluminosa introducció sobre l'elaboració d'aquesta Constitució i el seu valor, el P. Nicolau —professor de Teologia dogmàtica a la Universitat de Salamanca— va explicant tot el seu

text, capítol per capítol, i tocant tots els problemes actuals relacionats amb el mateix. Ho fa amb la competència, ajust i claredat pròpies d'un professor que durant vint anys ha explicat aquestes mateixes matèries a diverses universitats. És un llibre que haurien de llegir tots els laics que senten inquietuds i dubtes de fe que, apart d'altres causes, provenen moltes voltes de tenir idees molt confuses sobre el gran benefici diví de la revelació.

G. MUNAR

Antoni Veny, C. R.:

**URSULA DE BENIBASA O
UNA EXPERIENCIA DE DIOS**

Zaragoza, 1967.

El P. Antoni Veny, teatí, és prou conegut entre nosaltres com hagiògraf competent, després d'haver publicat les vides de sant Gaetà de Thiene i de sant Andreu Avelí, que amb raó foren molt elogiades. Ara ens ha donat la vida de la Ven. Ursula Benicasa, napolitana (1550-1618), fundadora de les reli-

gioses teatines, quasi totalment desconeguda dins Espanya.

La protagonista d'aquest llibre és una mística d'alta volada. Els seus primers anys, entremesclats de visions celestials i de penes amargues, la fan molt semblant a la nostra Santa Pageda de Valdemossa; mes, en arribar a l'edat madura, la seva vida mística s'intensifica de tal manera, que l'ultrapassa. Els seus èxtasis se toquen. Rebé encàrreg del cel de portar un missatge particular al Papa Gregori XIII. Amb tal motiu el seu esperit va ésser rigorosament provat per una junta de teòlegs i mestres experimentats, entre els quals s'hi comptava sant Felip Neri. La prova fou dura per a la missatgera; però en sortí llúida. Fundà després un nou monestir de monges que posà baix de la direcció dels Pares Teatins. Ella mateixa escrigué la seva Regla tota basada en la llei de l'amor. Poques n'hi haurà més dolces i humanes.

No cal dir que el treball del P. Veny està ben fonamentat sobre els testimonis autètics que figuren en el procés de beatificació. A més, ha sabut fer la narració interessant. És un llibre que es fa llegir.

G. MUNAR

Novetat editorial:

Los Santuarios marianos de Mallorca

pel M. Rvd. P. Gaspar Munar, M. SS. CC.

Tiratge únic de 100 exemplars numerats.

Demanau-los al c. de la Pau, 3 - PALMA DE MALLORCA

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Pl. Pius XII, 9 - Tel. 216548

PALMA DE MALLORCA

Telegramas: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8

Tel. 143 (3 línies)

MANACOR (Mallorca)

Fàbrica de Licors

Antoni Morey

LA BORSA DELS LICORS

Sant Josep, 15 - Tel. 69 - Binissalem

ACAMPADA.

Petita guia del viatger actiu

La marca de l'home en el país que visitam

És natural que el senyal més important que l'home deixa en el país sigui sempre l'habitatge: és l'arrelament a la terra i representa la continuïtat de la família. Si prestam atenció a l'habitatge rural, veurem les particularitats de cada comunitat humana per a defensar-se o aprofitar les condicions de la naturalesa, i ja tot d'una tendrem una idea del tipus humà que l'habita. Fixem-nos quina solució es dona a les funcions de la casa: on i com s'allotgen els homes, els animals i les collites; si tots davall un mateix sòtil, o si els animals i les collites tenen edificacions separades i apropiades. Cerquem la construcció que guarda la riquesa principal: el graner, el celler, l'assegador, els estables, els galliners... i fem-ne les deduccions corresponents.

Assenyalem els problemes que presenta **la casa**:

Les parets.—Observem si són de fusta, de pedra, de marès, de fang; si descansen damunt pilars o damunt murs, i si constitueixen afegitons de temps distints. També són significatius de cada lloc les façanes. La principal: la seva orientació, situació de portes i finestres, si acaba en punta o amb una gran teulada. Manera com s'aconsegueix ventilar i donar llum a la casa a través de la façana principal. Complement i funcions de les altres façanes.

La teulada.—La teulada és un element arquitectònic principalíssim. Per la manera de cobrir es distingeixen totes les arquitectures. Així com la construcció de les parets és relativament fàcil, la teulada requereix solucions enginyoses que marquen en cada cas notables diferenciacions. Forma de la teulada: plana, a dues o a quatre vessants... Alta, allargada, asimètrica... Material amb què ha estat construïda: amb teula de canal, teula petita i plana, plaques de pedra, pissarra, palla, zenc... L'accés a la teulada, la finestra de la teulada. Defensa de la teulada contra el vent i la neu, el sol i la calor.

El foc i el fred.—Sovint, les edificacions prenen una manera

senzilla i simple de defensa contra el fred i que podem observar fàcilment: finestres petites, parets gruixades, les cases molt apinyades. Les collites damunt dels estables i habitacions per donar calor a les persones i als animals. L'estable, situat al mig de la construcció com a element de calefacció central. Especial disposició de la teulada contra la neu. La llar de foc: al centre de l'habitació o arrambada a una paret. L'estufa, el brasero... El combustible: el butà, provisió de llenya procedent de la mateixa propietat o de boscos comunals. Els feixos de llenya, ¿com es fan? ¿Com es transporten? ¿On es guarda la llenya?

Seguirem relacionant elements d'observació.

Josep M.ª MAGRINYA

Un poc d'història sobre el mot «ACAMPADA»

¿Coneixem la significació d'aquest mot: «acampada»?

Ès una paraula per mitjà de la qual, modernament, es vol donar nom al turisme esportiu que consisteix a viure, o millor habitar, un cert temps dins tendes, «roulottes», o dins altres llocs mòvils similars.

En l'acampada es diferencien dues modalitats. L'una amb esperit muntanyenc o excursionista, i l'altra amb caràcter turístic. També cal veure la modalitat d'acampada fixa o permanent, i la mòvil. Com els seus mateixos noms indiquen, la primera a penes si es mou del lloc escollit, en tant que l'altra permet elegir molts de llocs. Per a afavorir l'acampada mòvil, hi ha entitats i associacions que preparen expressament terrenys adequats a aquesta finalitat, des del més abrupte i encimbellat fins al més assequible prop de les platges o a les voreres dels llacs.

Els orígens d'aquesta modalitat esportiva o turística sembla que són molt confusos. Probablement va ésser l'anglès T. M. Holding, devers 1877, qui practicà l'acampada, per primera vegada i en el sentit que avui li donam, en travessar tot sol Escòcia dins una canoa, i dormir en terra fent «camping» durant la nit. En companyia del Rvnd. Pitt

Johnson, del New College d'Oxford, el mateix Holding fundà l'«Association of Cyde Campers» l'any 1901, la qual pot considerar-se la primera forma organitzada d'associacions d'acampada.

El 1906 i el 1909 es van fundar el segon i tercer d'aquests «camping clubs» anglesos, reunint-se més tard en una sola organització; l'«Amateur Camping Club». La forma decisiva d'aquestes associacions es va constituir el 1919 amb el «Camping Club of Great Britain and Ireland». Mentrestant, a Europa, la modalitat de l'acampada havia pres un bon impuls, i a França neix, l'any 1910, el «Camping Club Français» i a Bèlgica el 1912 el «Camping Club de Belgique». En l'actualitat la «Fédération Internationale de Camping et de Caravanning» regula, des de París, els terrenys destinats a la pràctica de l'acampada, i facilita informació i dades convenientes als acampadors.

Aquests terrenys, sotmesos a la legislació oficial de cada país, es divideixen en tres categories: la primera comprèn terrenys acotats en la seva totalitat i que disposen d'un servei permanent de vigilància, d'instal·lacions higièniques i d'electricitat, així com de supermercats, perruqueries, estancs, quioscs de diaris i revistes, restaurants, bars i piscina, i tot quant pugui fer fàcil la vida de l'acampador.

La segona categoria comprèn terrenys, també acotats i amb servei de vigilància; però les altres disponibilitats són més modestes. El tercer correspon als que només tenen les instal·lacions higièniques fonamentals, sense servei de vigilància permanent.

Mitjançant una quota diària en relació a la categoria del terreny els acampadors tenen dret a servir-se de les instal·lacions i mitjans posats a la seva disposició.

Domènec LLULL CAPÓ

EL NOSTRE HOMENATGE A POMPEU FABRA

El dia 20 de febrer, ara fa cent anys, va nèixer Pompeu Fabra. A l'homenatge que li han retut els homes de lletres, que són els qui més han pogut comprendre la seva tasca, hi adjuntam també, modestament, el de la gent que, com ell, troba goig en anar pel món sorprenent-se de les persones i els paisatges. Perquè Pompeu Fabra va ésser un excursionista extraordinari, infatigable, i

un acampador conseqüent. Devers 1891 ja era un dels elements més actius del «Centre excursionista de Catalunya». Amb la llibreta a la mà, atent a les expressions locals i a les variants dialectals, anava enriquint els coneixements ligüístics del català, mentre disfrutava de la naturalesa que l'enrevoltava. Així era de senzill l'home que, amb un rigor científic total, va codificar la nostra llengua. ACAMPADA no pot deixar d'assenyalar l'efemèrides.

rosa dels VENTS

D'EIVISSA

Activitats diverses

Les manifestacions artístiques quasi s'extingueixen a l'illa durant l'hivern. Sempre hi queda un fil, però, que uneix la temporada més forta de l'estiu amb la de de l'estiu següent. Només la sala d'exposicions de la Societat Ebusus ha restat oberta, per bé que no permanentment. Ja dins enguany, recordam dues exposicions interessants, la primera de pintura d'ací, l'altra estrangera. Adrià Rosa és un dels bons pintors d'Eivissa, on va arribar quan era ben petit i on s'ha format. Ha viatjat per l'Europa central i nòrdica i representa una mena d'expressionisme dins la pintura eivissenca. Prefereix la figura i la composició, però sense subjectar-se massa a una sola línia. A la seva exposició d'Ebusus ha moderat aquestes tendències i ha ofert una excel·lent sèrie de retrats, al costat d'alguns paisatges menys exigents. La segona exposició, no tant important, ha estat la de Louise Pascalis, amb temes francesos i d'Àfrica del Nord, sovint des d'un punt de mira aeri. Sobre aquesta pintura vista a **vol d'oiseau** o, més exactament, d'avió, la pintora va donar una conferència a la mateixa Societat.

Dues altres conferències hem escoltat, també a Ebusus, i totes dues de tema filosòfic i a càrrec de catedràtics de l'Institut d'Ensenyament Mitjà. M. de los Llanos va parlar, d'una manera general, de la Filosofia i de la **mania de pensar**, mentre que J. M. de la Fuente es va referir, més concretament, a Grècia i a la sofística.

Una projecció del centre fora del seu àmbit docent.

Acabàvem de donar compte dels llibres eivissencs de l'any passat, en la crònica anterior, quan ens arriba el primer d'enguany. La nova publicació dels estudis i poesies d'Isidor Macabich ha fet un altre pas endavant amb l'aparició del volum quart i darrer de la **Historia de Ibiza**, penúltim d'aquesta edició d'obres fonamentals, si no ben bé completes. Suposam que no tardarà massa a sortir el recull poètic amb què s'han de cloure aquestes ambicioses publicacions.

El llibre susara aparegut és ben voluminós —493 denses pàgines— i s'ocupa dels costums eivissencs. Macabich ha introduït el seu **Costumbrismo** en el conjunt de la història, tot lamentant que no s'hagi pogut fer un treball més ordenat i complet, feina per a més d'una persona. Així ho indica al final de la breu introducció: «Seria possible un estudi detallat i sistemàtic de tot el nostre folklore, mitjançant un treball d'equip (segons expressió actual), en el qual he somiat més d'una vegada... Pot bastar això d'ara, però, com a visió de conjunt i a títol de complement històric. Aspectes a què es ceneix aquest llibre».

Macabich va començar a estudiar el costumisme eivissenc quan encara eren vius molts dels usos, pràctiques, expressions, etc., de què s'ocupa; i aplega els materials, reunits al cap de llargs anys de treball, quan ja han evolucionat, profundament i ràpida, aquells costums formats amb la lenta acció d'uns segles menys precipitats que el nostre. Aquest costumisme es refereix sobretot a la pagesia, tan predominant a Eivissa i tan reclosa en el seu petit món de difícil penetració. Des de la darrerria del s. XVII i, encara més, durant el XVIII i el XIX, s'espesseix aquesta gent camperola, al voltant d'una vila ben reduïda. Les famílies pageses completaven el seu aïllament dins les seves cases disperses, amb custo-

ses comunicacions. Només l'emigració descongestionava la població que s'arrapava a tota una illa pobra, de molt escasses pluges, transformant els camps i adaptant-se'ls, estenent els conreus a terrenys més ingrats i «assolant» els pujols, completant els magres ingressos amb la llenya i la sitja del bosc. El pagès sortia a vegades d'aquest cercle, però res, pràcticament, no hi arribava. Només l'església hi duia la seva doctrina i la seva influència, i entre les necessitats i les tradicions, algunes remotíssimes, hi brillava l'espurna cristiana. També les imprescindibles, mal que fossin molt limitades, exigències del comerç, certes activitats polítiques i les relacions que suposa el contracte tan corrent de parceria agrícola, mig obrien alguna esclatxa per a l'airejament d'aquesta societat ben arrelada al seu medi, tendent, per necessitat, a valer-se en tot per ella mateixa. La fraseologia religiosa impregnava moltes de les manifestacions d'una fonda cultura popular, transmesa de paraula, però que, arribada l'hora, algú —ací, principalment, el canonge Macabich, amb la seva autoritat i les seves recerques, sovint preguntades a gent vella— intenta fixar per l'escriptura. Veim així un poble agricultor, amb costums que van de la rudesia a una mena de refinament rococó pagesívol, de la ignorància i la superstició —d'on ningú no intentava treure'l— a un sentit de l'adaptació i a algunes solucions ben notables, d'actituds que tenen quelcom de fatalisme, a vegades d'estoïcisme, a certs capteniments de greu dignitat. Tot això presidit, com a la pagesia de pertot arreu, per la força considerable de la tradició, per una tendència a la immobilitat. La llengua catalana, que també s'aïlla i s'atura o bé evoluciona amb alguns particularismes, és la dels proverbis i de les cançons de la terra, del dret consuetudinari i de les rondalles, i, per a usar els títols de dos llibrets de Macabich recollits en el volum, dels «mots de bona cristiandat» i del «romancer tradicional».

Macabich ha reunit a **Costumbrismo**, al costat d'aquests llibrets, molst d'articles i treballs de diferents caràcter i extensió, des de l'escrit polèmic contra plomes forasteres —V. Navarro, Blasco Ibáñez, E. Casas, Caro Baroja— a la nota de tipus filològic. S'estudien, d'aquesta manera, no sols els costums pròpiament dits, sinó també locucions i mots, romanços i cançoners eivissencs, caramelles i «gotxos» de Nadal i Pasqua, rondalles, jocs d'infants, moros captius, conversos eivissencs, relacions amb Itàlia, creences supersticioses. La part dedicada a l'estudi dels esperits familiars, barruquets, follets, bruixes, aparicions, etc., és un excel·lent treball literari i d'investigació. En els capítols titulats **Dret Foral, La llengua parlada a les Illes d'Eivissa i Formentera, Costums eivissenc, La casa eivissenca i Folklore musical**, s'aprofiten i copien els estudis de J. Sáez i J. Costa, M. Villangómez, J. Rullan, A. Baeschlin i García Matos. El llibre s'acaba amb una col·lecció de refranys i unes **Noves notes sobre el Cançoner eivissenc**, on es transcriuen cançons religioses, amoroses, «xacoterres», etc.

El llibre és un gran dipòsit de la més autèntica cultura eivissenca. D'ara endavant haurem de substituir aquesta cultura popular per una altra de més científica. ¿Per què no també en la mateixa llengua, amb les aportacions que calguin en totes les altres? L'engua, la nostra, apta per a qualsevol manifestació literària, científica, religiosa. Amb la base a totes les regions de parla catalana, conjunt on es dona la densitat i la continuïtat que només molt tènuament, quant a la llengua escrita, es troba a les Pitiüses.

M. V.

DE MENORCA

■ Si Santiago Rusiñol hagués passat per Menorca hauria escrit «L'illa de la recalma». Es una idea discutible, no cal dir-ho però no

deixa de ser una veritat. La nostra cultura roman en calma després d'unes tempestes o activitats. Es innegable que quelcom es fa; però de cara al país —ben de cara al país— les manifestacions són encara embrionàries. Sortosament, d'inquietuds no en manquen. Un exemple: no fa massa, un jove que signava **Un afeccionat** demanava damunt el diari «Menorca». «¿Per què no es fa més teatre?... Les obres que es representen —si és que arriben a obres!— són antiquades i no diuen res al gust i manera de pensar dels joves d'ara. Caldria fer teatre modern». Pel fet d'escriure el seu articlet en català suposam quin altre tipus de teatre desitja el desconegut afeccionat. I, veritablement, estam mancats d'un teatre nostre. No ens reca de demanar ajuda.

■ A Maó s'ha esdevingut un fet inusitat: cada diumenge i festes es diuen misses en menorquí. La cosa, que ja era norma a quasi tota la resta de l'illa, ha estat una novetat a la capital des del mes de març. Ha costat de vèncer certes reticències, i a la fi tenim dues misses a dues esglesietes perifèriques. Esperem que un glaç trencat amb bons auguris tenguí més expansió quan es conequin els resultats d'una enquesta que fa prop d'un any que roda.

■ Josep Mascaró Passarius, el menorquí que s'ha fet un nom a Mallorca, ha publicat un llibre d'ample ressò: **Prehistoria de las Balears**. Ens ha retut un bon servei amb una acurada sistematització i classificació dels monuments de l'Edat del Bronze a les illes de Mallorca i Menorca. Les descripcions són acompanyades de nombroses dades i testimonis de tots els autors que s'han ocupat de la suggerent arqueologia de les Balears. Una cosa crida l'atenció des del primer moment: Mascaró, malgrat escriure la seva obra en castellà, ha mantingut tota la toponomàstica en català. Tant de bo que el costum s'estengués!

■ Els dies 4, 5 i 6 d'abril la Sra. Maria Dolors Bordas de Comes ha estat a Menorca per tal de donar conferències a Ciutadella, Mercadal i Maó. La Sra. Bordas, jove ella, ha estat convidada per un grup de joves menorquins desitjosos d'activar la tasca de la dignificació de la dona. La conferenciant ha estat escoltada, aplaudida i també discutida... Confiem que les lliçons donin bon fruit.

A. M.

DE MALLORCA

■ L'Estudi General Lul·lià ha estat el marc d'un cicle de conferències de tema científic relacionat amb Mallorca. Guillem Colom i Casanovas hi parlà dels llacs del Miocè inferior de Mallorca, el 6 de març; Jaume Granada, sobre meteorologia de les nostres Illes, el dia 8; Miquel Duran i Ordiñana, sobre la medicació de la productivitat primària en el mar mitjançant isòtops radioactius, el dia 13; Andreu Muntaner i Darder, sobre les aigües subterrànies de Mallorca, el dia 15; i Antoni Ballester, sobre una expedició científica a l'Antàrtida, el dia 18.

L'organització d'aquests actes fou a càrrec de la Societat d'Història Natural de les Illes Balears.

■ L'Aula de Novel·la ha seguit amb la seva intensa labor, a la Casa Regional Catalana. Francesc Candel hi dissertà el 5 de març passat, sobre la novel·la i la societat, sobre la novel·la i la societat a través d'un autòdidacta; Carles Barral, el dia 12, sobre novel·listes catalans que escriuen en castellà —una conferència interessantíssima, plena de disquisicions molt subtils sobre bilingüisme—; Jordi Sarsanedas, el dia 20, sobre la novel·la de Manuel de Pedrolo; i Joaquim Molas, el 9 d'abril, sobre la crisi del naturalisme i la novel·la de guerra.

■ El setmanari «Sóller» ha dedicat un homenatge a Pompeu Fabra en el seu primer centenari, amb un escrit editorial i dos articles: **Meditació davant el primer centenari de Pompeu Fabra**, per Joan Antoni Estades de Moncayre Bisbal, i **Fabra i coses del meu temps**, per Almagro Martí.

■ Antoni Sabater i Mut, tants d'anys director del «Diari de Mallorca», avui jubilat de la direcció, bé que en exercici encara de les seves tasques periodístiques, ha celebrat les seves noces d'or amb la professió; una professió que, com s'ha subratllat, ha posat sempre al servei de la veritat.

■ La notícia ha estat airejada i comentada: Francesc de B. Moll —tan sovint tingut per un sectari del «mallorquinisme»— té un munt d'obres de text sobre altres idiomes, entre aquests el castellà. Una de les seves obres, el **Curso breve de Español para extranjeros**, ha estat autoritzat oficialment pel govern de Bèlgica com a llibre de text en el Centres d'Ensenyança d'aquella nació.

Cal tenir en compte que ja aquesta obra és també molt usada en diverses Universitats d'Espanya i de l'extranger.

■ Un petit capítol de la nostra història menor mallorquina ha estat tractat per Mn. Bartomeu Guasp, al núm. 444 de la revista «Cristiandad», amb referència a les monges del Convent de Santa Catalina de Sena, fa poc derruït i traslladat a S'Indiateria. Un estudi extens i estimable, digne de remarcar.

DE BARCELONA

Quasi tothom té notícia de la vinguda del periodista francès Jean - Jacques Servan - Schreiber. Quan arribà a Barcelona, a l'aeroport, contestant a les preguntes

d'un col·lega, va dir entre altres coses, referint-se a quina hauria d'esser la formació política de la futura Europa: «L'Esquerra. La futura Europa haurà de fer front a grans i profunds canvis. L'esquerra estarà més ben preparada per a realitzar-los». Sobre el paper que tindran els partits comunistes, digué: «Som partidari que els partits comunistes col·laborin en la vida política de cada país. Crec que així serà».

L'ambient que es formà a Barcelona al seu voltant fou extraordinari. Sens dubte ha estat l'esdeveniment més important d'aquest mes. A la Facultat de Dret, el saló d'actes s'omplí de gom a gom. Ell, molt intel·ligent i coneixedor d'alguns dels problemes del país, començà la dissertació preguntant que el perdonassin per no saber parlar el català. Després d'això, la resta va esser un prudent **show** dialèctic, a estones demagògic. La nit del mateix dia, la Cambra de Comerç, i altres persones de relleu social, li donaren un sopar. Un sopar seguit d'un col·loqui a nivell de la gran burgesia. El programa fou complet, completíssim. Barcelona va saber escoltar i interrogar el periodista francès, que parlava d'una hipotètica Europa, encara que els estudiants, en gran majoria, s'oposaren a les tesis que va defensar. Barcelona, que té molts de problemes urgents, va dialogar amb un senyor que es diu partidari de la col·laboració amb els comunistes a nivell governamental. Dins la lògica de les coses difícilment es poden lligar les dues actituds, la del francès i la dels organitzadors. Per entendre-ho hauríem de capgirar el plantejament: allò que en realitat propugna el periodista francès és la conservació de l'actual context sociològic, però dit i explicat amb un robatge verbal nou i suggestiu.

A Madrid, on va esser rebut pel Ministre d'Afers Exteriors, no tingueren tanta amabilitat amb el senyor Servan. El diàleg fou impossible; quasi arribaren a la violència física. Romperen els vidres del cotxe, i se sentiren crits com «Democràcia popular», «Llibertat»,

«Europa socialista», «Opus, no», etc., segons informa **La Vanguardia** de dia 10 de març.

Diuen els economistes que molts de sectors de l'economia catalana poden entrar ben dignament dins el Mercat Comú. Dit d'una altra manera: segons quins productes poden competir amb els preus dels altres països comunitaris. Ara bé, ¿fins a quin punt les estructures de l'empresari català estan preparades per entendre l'Europa que el periodista francès vol definir? Convé esser conseqüents: o el que va dir el periodista era una mentida, o els que l'escoltaren com si parlàs un profeta no saberen interpretar-lo. Allò que molta gent no sap és que per a esser membre de ple dret del Mercat Comú és condició fonamental subscriure el Tractat de Roma. I aquest tractat recull la filosofia política de l'Europa occidental, és a dir, la democràcia pluralista, la llibertat sindical, el progressisme ideològic. No basten els preus competitius de les mercaderies. Hi ha dins Europa un altre tipus de productes que només s'adquireixen, i fabriquen, dins el lliure responsable esperit de l'home.

La cruïlla del nostre temps —i la nostra esperança— és l'ensorrament de velles ideologies, de velles místiques polítiques. Ho demostren aquests fets equívocs que diàriament es repeteixen a tots els indrets del món occidental. Cada dia surten veus profètiques que volen justificar situacions de fet. Encara els mecanismes del neocapitalisme ho possibiliten. Aquí, desgraciadament, no tenim profetes. Els hem d'anar a cercar a fora.

Per acabar aquesta reflexió sobre la vinguda del periodista francès, diré al pacient lector que entre els assistents als actes que va protagonitzar no hi va haver cap obrer. Un amic universitari em demanà: ¿Quins tipus de socialisme representa aquest senyor que no ha interessat a la classe que justifica la seva ideologia? Jo, que som ignorant com aquells mallorquins del segle passat, li vaig

dir que tal volta dins l'Europa del futur els tecnòcrates del neocapitalisme hauran descobert el sistema d'anihilar la consciència de classe, i que per això la gent, com el periodista francès, prefereix

parlar a un auditori que no representa al proletariat. I per descomptat que la fonamental qüestió de la propietat privada no presentarà més situacions conflictives.

Entre altres coses per manca d'una vertadera crítica, la comèdia del senyor Servan-Schreiber ha estat un fet marginal a la problemàtica del país.

Hesperus

«No és un secret per a ningú que els parers, en quant als camins i orientacions a prendre, són a vegades enconstrats. Això respon a diversos factors: edat, ambientació, i, també a la diversitat sociològica que caracteritza les regions espanyoles. Però ja se sap, aquesta diversitat d'opinions enriqueix el diàleg».

Mns. Narcís Jubany, Bisbe de Girona

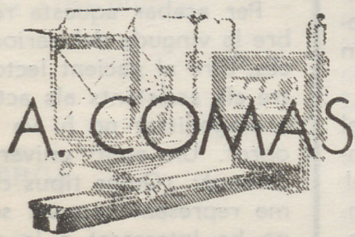
«El Comité central del Consell Ecumènic d'Esglésies constata amb preocupació que la llei de llibertat religiosa aprovada per les Corts espanyoles sembla estar endarrerida en relació a les normes positives que es dedueixen de la Declaració del Concili Vaticà II. Ell envia la seva simpatia a les Esglésies evangèliques i a les altres Esglésies espanyoles que volen ésser reconegudes no ja com a simples associacions, sino com a Esglésies, disfrutant elles i els seus membres dels drets i llibertats estipulats en els documents de l'O.N.U., del Concili i del C.O.E.»

Text publicat pel Consell Ecumènic d'Esglésies en la seva reunió celebrada a Heràklion (Creta).

«La premsa és l'aliada natural de les autoritats públiques, ja sien nacionals, regionals o locals. Però ella no pot ésser simplement un instrument de l'autoritat. Ella ha de lluitar per la seva independència, ja que està al servei no del govern, sinó del bé comú que el govern administra».

Cardenal Herrera Oria

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Banderins

SALMA

Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

FIRA DE VANITATS

El Racó d'En Descalç

• Sentimentalots com som, els lletraferits —i els bàrbars—, potser sapiguem millor sentir les coses que preveure-les. Amb totes les matitzacions que volgueu —i confés que no he trobat el mot al Fabra—, l'anterior afirmació és també perfectament aplicable als «semi-lletraferits» i «semi-bàrbars». El món n'és ple. Tal volta per falta d'una pedagogia sana.

• Tanmateix, és prou clar que el sentiment no ens basta. Els esdeveniments necessiten ésser prevists per a poder ser encarrilats. L'home, en el temps, s'ha fet un animal planificador —diria un antropòleg— o s'ha acostat a un model de tal —diria un escèptic—. La seva aptitud per a controlar el futur, d'alguna manera, és una de les condicions essencials per a la seva supervivència.

• Per altra banda, deixar-se dur, deixa mala boca. I això pot dir-se tant d'un individu com d'un poble. «Qui potest capere capiat».

«FARSA», GRUP DE MIMICA

Anàlisi d'una actuació

Els 20 i 21 d'abril, en el Saló d'actes de Sant Francesc, el grup de mimica FARSA va presentar el seu nou programa de l'actual temporada 1968.

En endinsar-nos en l'anàlisi de la seva actuació, cal destacar com a primer punt favorable, la superació del grup, si comparem la seva maduresa d'avui amb la de la temporada anterior. FARSA ha aconseguit, gràcies als seus propis i continuats esforços, la imprescindible «professionalitat» que tota agrupació artística necessita donar al propi esperit que l'anima en el desenvolupament de la seva labor perquè pugui ésser seguida amb interès.

L'actuació va constar d'onze «sketchs» distribuïts en dues parts, de les quals, inicialment, destacam **Es mort**

EL RACÓ D'EN DESCALÇ

- De totes maneres, moltes vegades hem arribat a dubtar d'aquesta capacitat de l'espècie humana de controlar el seu futur. I amb motius. La Història ha estat testimoni de massa desbaratats. El futur se'ns ha presentat més fosc que mai. El dimoni d'una tècnica cada cop més eficaç no ha resultat cap garantia per al futur. La veritat és que mai s'havien pogut dur a tan bon terme desbarats més grans. Quasi podríem considerar Neró com un angelet.

- La tècnica pot estar al servei de qualsevol causa. Ja se sap que la ciència és «neutral». Els coneixements no determinen la finalitat amb la qual han de ser emprats. Això fa que sovint el món sembli una gàbia de folls.

- «Viure i deixar viure» no és un axioma d'aplicació massa generalitzada. Recordau els darrers trenta o quaranta anys al Vietnam. Encara que trobaríeu molts d'altres exemples.

- Afegiria que potser la lluita per la vida ens fa oblidar una mica tot això. Quan un té molts de problemes a casa seva no pot preocupar-se pels del veí. La mateixa televisió també fa les seves meravelles en aquest sentit, com abans va fer-les el futbol.

- En Pla ha parlat dels «feliços cinquantes» com a molt superiors als «feliços vints». En tot cas, aquesta darrera «felicitat» ocasionada per un «boom» econòmic les raons del qual no discutirem ara —ha comportat un cert estancament. Potser també un embotiment, per a molts. Però aquest estancament s'ha acabat, com s'ha acabat el «boom» econòmic.

(Segueix a la pàg. 31)

«FARSA», GRUP DE MÍMICA

de P. Martínez Pavía i Home de Joan Manresa, plens de profunditat temàtica i de intenció social; més prop, el primer, de la pantomina —acompanyat d'efectes sonors molt aconseguits—; més d'acord, el segon, amb el mimosdrama; i, ambdós, realitzats d'una manera impecable pel grup d'actors, inividualment i col·lectivament analitzats.

En alguns, però, dels restants quadres presentats hi faltà l'equilibri expositiu. Així, tant en l'anomenat **Llibertat** com en el de **La guerra**, les parts necessàries en les quals tot quadre es divideix idealment —exposició, desenrotllament i desenllaç— quedaven poc equilibrades, donant-se el cas que el suport es donava preferentment en l'essència del tema donat. Així mateix, a qualcun d'ells —per exemple, a **Faust**—, l'equilibri assenyalat només existia molt embrionàriament, amb la consegüent traducció del «sketch» en quelcom retòric, d'interès limitat fins i tot des del punt de vista de l'art amb el qual es va exposar.

Deixant de banda la premisa que el Grup es mou sobre l'escena amb soltesa, amb unitat i serietat professional, notam des de l'angle que ara ens interessa —és a dir, l'artístic—, un excessiu suport de la direcció en aquells accessoris que en la Mímica poden ajudar a l'expressió de conceptes, sentiments, etc., però no esser convertits pel mim en elements essencials del seu propi «dir», car a la llarga fan la seva tasca superficial i fàcil. Per això, en uns determinats moments, més ens assemblava assistir a una actuació de teatre-mut que a mímica pròpiament dita. Per altra part, en «sketch» com **Els toros** o **Faust**, els efectes sonors, la música, acabaven per dominar l'acció i era el mim qui amb la seva actuació complementava aquests elements, quedant, per tant, trastocats els papers i convertint el quadre escenificat en una ostentació de plàstica molt acceptable des del punt de vista de l'estètica però sense gaire compromisos mímics. Com a corollari de tot el que venim dient, la inclusió de massa accessoris —guants, diaris, munteres, etc.— duu implícit el perill de fer fàcil i poc rigorosa la feina expressiva de l'actor-mim.

En tot això, volem assenyalar les dificultats —més que no els errors— que el grup FARSA ha de superar. Quedaren prou demostrats els progressius coneixements de tots els actors que varen intervenir, l'íntima valoració del gest, de la postura, de l'actitud de tots ells damunt l'escena, sense mencions especials perquè cal destacar-los en el seu conjunt global.

La direcció fou a càrrec de P. Martínez Pavía, qui al mateix temps intervenia com actor. En el primer aspecte i apart de tot allò que hem dit abans, cal assenyalar-li: el seu sentit del ritme, a vegades, potser, una mica lent però en general molt adequat; el seu esforç evident per donar unitat expositiva a cada un dels quadres i al conjunt de l'actuació, i el seu interès —a vegades excessivament acusat— en la composició plàstica, amb un lleu detriment de l'exposició personal i individual del mim. Com actor —referint-nos al personatge **Innocent**, en el qual intervenia sempre—, li notam una tendència abocada més que a la figura ingènua —mescla de Pierrot i d'Arlequí, personatges claus en el mim històric, amb els quals sembla voler denfinit-se, una tendència, deim, cap a la figura de «clown» amb tots els perills que això pot dur, si bé és ver que temps li queda a l'actor per cercar les matitzacions més exactes.

I com a final d'aquesta pretesa anàlisi, volem fer, per una banda, un esment especial de la senzilla i eficaç decoració utilitzada en alguns dels «sketchs», deguda a Mateu Forteza, i, per l'altra, de la curiosíssima luminotècnia —de Josep Vidal i Leandre Sánchez— que, perfectament estudiada, ajudà a fer més digne i complet l'interessant espectacle que tots els actors-mims s'esforçaren a oferir-nos.

Antoni M. THOMAS

MÓN DEL DISC • LA CANÇÓ

Ronda de mort a Sinera

Ricard Salvat va muntar aquesta obra sobre textos de Salvador Espriu. Fou presentada amb molt d'èxit a Barcelona, Madrid i París, ja ho saben. Fa poc es tornà a presentar, durant una bona partida de dies, al Romea de Barcelona. Aquesta experiència de Ricard Salvat ens ha donat una de les obres teatrals més interessants dels darrers anys. Els textos de

Salvador Espriu reneixen cada cop que es representa **Ronda de mort a Sinera**.

Però, i després de que es tanqui el teló del teatre on es representa, què en queda? Aquí crec interessant aquesta gravació. Tots els que han tingut la sort de presenciar l'espectacle d'Espriu-Salvat podran recobrar la visió del món de Sinera amb l'audició d'a-

questa gravació. Per als altres, els que no han vist l'obra, els serà un valuós punt de partida. Mes, el que és ben cert és que **Ronda de mort a Sinera** és «més viva» en disc que en qualsevol llibre.

Tres discos (Edigsa, CL 23L) recullen, íntegra, aquesta obra. Per a la gravació tot un equip ha treballat a les ordres de Ricard Salvat. El mateix Salvador Espriu surt a l'obra recitant els poemes de l'espectacle. Un mèrit més, el de recollir la veu d'Espriu. Ricard Salvat llegeix les acotacions. Maria Aurèlia Capmany, ajudant de direcció de l'obra, fa el paper de Rossenda. I tota una colla de bons actors fan reviure els personatges de **Ronda de mort a Sinera**. El altres, el valor de l'obra en si, tots vostès ja el saben. Per tant, aquí, crec que ja no cal parlar-ne.

Maria del Mar Bonet

Tothom ja sap el que Mallorca ha aportat al renaixement de la cançó catalana. Nova cançó, que diuen. Amb idees noves, amb gust nou, amb cançons noves. Guillem d'Efak, Queta & Teo, Joan Ramon Bonet, Maria del Mar Bonet i Miquelina Lladó són, fins avui, els que han gravat discos, han actuat fora de Mallorca i, per tant, són coneguts juntament amb els catalans i els valencians. Esperança Ensenyat, amb anys i molt de treball, podria fer coses. En Gerard Matas, per altra part, abans de començar ha pres una preparació musical que, a la seva primera actuació ja el descobrí com un bon element. Anna Planas també ha cantat algunes vegades, però sembla que ho ha deixat. Estic segur que hi ha més noms, que encara no conec.

Avui, aquí, intentaré parlar un poc de Maria del Mar Bonet. Es una mallorquina que, en principi

Foto: Antoni Catany

cantant cançons de Menorca, ha aconseguit una popularitat ràpida i eficaç a Catalunya, València i, naturalment, a les Balears.

Maria del Mar entrà a formar part d'«Els Setze Jutges» i, ben prest, començaren les actuacions pertot arreu. Aquestes actuacions, i el viure a Barcelona, ha servit a Maria del Mar per a poder conèixer de prop els moviments i les necessitats de la cançó catalana. Així, ella que començà amb un disc de cançons menorquines, posa música a un poema de Lluís Serrahina sobre un fet actualísim, que coneix tothom. Al mateix temps escriu, lletra i música, més cançons. Les canta i agraden molt.

Cançons papulars, poemes, cançons pròpies..., Maria del Mar interessa a la gent, agrada. El gener del 67, quan es presentà a La Cova del Drac, En Raimon comentava amb entusiasme l'actuació de Maria del Mar. Després, ella, G. Motta, Pi de la Serra, Raimon..., actuaren al Romea. Una setmana seguida! Les localitats s'esgotaven cada dia. Van haver de perllongar les actuacions. Després, més actuacions. Tot Catalunya, València, Andorra, Mallorca i Menorca.

A Mallorca feren unes actuacions Maria del Mar, Serrat, J. R. Bonet i, en alguns recitals, Miquelina Lladó. Fou una setmana carregada. El Vivero (Palma), Campos, Sóller, Felanitx i Inca. A molts de llocs no en sabien massa coses, de cançó catalana. Jo els vaig presentar unes quantes vegades. Parlava de la nova cançó, de les seves actuacions. La gent s'ho escoltava. Ben prest Maria del Mar tornà a Felanitx. El local quedà ple de gom en gom.

Maria del Mar segueix. Ha actuat a la TV. i ha agradat, juntament amb altres cantants, un altre disc, de Nadal. Prest en sortirà un de nou, amb la ja famosa **Què volen aquesta gent**, sobre un poema de Lluís Serrahina. A Barcelona va a classes de ceràmica que, ella ho diu, és la seva vertadera vocació. Després canta.

Ella té, però, una veu agradable, que sap matisar molt bé i que domina perfectament. Canta les cançons que li agraden i que

creu interessants. Es sincera. No s'ha creat cap fals món de «vedette». Forma part del «Grup de folk» i canta cançons d'aquí, sense perdre de vista els moviments de la resta del món.

No vull dir, ni de bon tros, que ja ho hagi fet tot. Això només són les primeres passes, si segueix així com ha començat. Pensem que fa poc més d'un any, que actua. Però, per tot el que promet, és que avui es parla d'ella. Per tot el que promet i per tot el que ja ha fet.

Joan MANRESA

NOVETATS

MARIA DEL MAR BONET.

Concèntric, 6067-UC.

Aquí tenim el segon disc de Maria del Mar amb **Què volen aquesta gent?** (Sobre un poema de Lluís Serrahina), **El majoral**, **Cançó del bon amor** i **Me n'aniré de casa**. Aquest disc és la confirmació de Maria del Mar com a una excel·lent artista. L'esperada **Què volen aquesta gent?** és un exemple de les seves magnífiques possibilitats. Un disc que no hauria de passar de llis. (9).

EUROGRUP.

Concèntric, 45703-A.

Nou disc de l'Eurogrup. Aquesta vegada és un «singel» amb **Jo et diré** i **Pots sentir-me?** Dues peces d'actualitat i una bona interpretació. Potser la segona és la més aconseguida de la gravació. (8).

RONDA DE MORT A SINERA.

Edigsa, CL 23L.

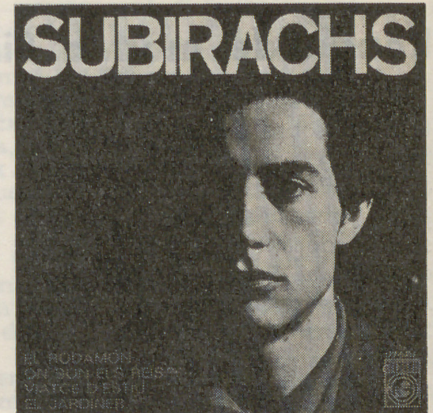
Tres discos LP recullen aquesta obra de Salvador Espriu, comentada a aquest mateix número. Una gravació extraordinària. (10).

SANTI SANS.

Concèntric, 6056-UC.

Josep, El meu trastet, El dormilega i **Toca fusta**. Santi Sans,

animador a la Cova del Drac, ha gravat un disc amb temes coneguts. El resultat és bo. (7).

SUBIRACHS.

Concèntric, 6063-UC.

El rodamón, **On són els reis?**, **Viatge d'estiu** i **El jardiner**. Quatre noves cançons en aquest segon disc de Subirachs, premi «Revelació 1967». Unes cançons sense precedents dins la nostra producció. Un disc que s'ha d'escoltar (8).

JOAN RAMON BONET.

Edigsa, CM 194.

Nova cançó de l'amor perdut, **Balada de sol a sol**, **No serem moguts** i **La gavina** són les cançons del nou disc de Joan Ramon. Ell ha fet una evolució molt considerable i ara ha arribat a aquesta maduresa. Aquest tercer disc és una clara mostra del llarg camí fet per Joan Ramon. Aquestes noves cançons són molt dignes d'escoltar. (9).

GLORIA.

Edigsa, CM 205.

Glòria és una cantant de 15 anys que tot just acaba de gravar el seu primer disc amb cançons «folk». **Quan entrarà el vaixell**, **Nona, nona**, **L'orfe perdut** i **Pluja, què t'han fet?** són quatre temes molt coneguts que, en la veu de Glòria, cobren nova vida i, al mateix temps, molt agradables d'escoltar. (8).

REGINA BUÏRA.

Concèntric, 6065-UC.

Primer disc de Regina Buïra, amb **Amic, Plou i plou, El tren i No em preguntis**, temes de la pròpia cantant. Es d'esperar un millorament en les pròximes gravacions d'aquesta cantant. De moment crec que ho podem considerar com a una promesa. (6).

SALVADOR ESCAMILLA.

Edigsa, CM 203.

Doctor Dolittle, Boniques coses, El meu amic doctor i On poden ser les paraules. Un disc ben fet, però que no arribarà a fer-se popular. (5).

LES CANÇONS DE WALT DISNEY.

Edigsa, CI 23L.

Un LP amb les músiques de **La Blancaneus, Els tres porquets, Bambi, Dumbo, La bella adormida, La Ventafocs, Pinotxo i Els tres «Caballeros»**, dels populars films de Walt Disney. Salvador Escamilla i Jacinta, amb Cors i Gran Orquesta Edigsa, canten aquestes cançons tan plenes de records. Un disc infantil molt agradable. (9).

LA CORDADA.

Edigsa, CM 178.

Sobre neu, tenim ales, La freixeneda, La cordada, Cançó de l'agnar endavant, Cançó estiriana i Desperta't dormilega omplen aquest disc que acaben de gravar els Cantaires de l'Unió Excursionista de Catalunya. Són uns temes de muntanya servits en una bona versió. (7).

J. M.

EL RACÓ D'EN DESCALÇ

(Ve de la pàg. 28)

- Hem estat, i estam encara, a la vorera d'un «crack». La doble declaració de Johnson del 31 de març potser la Història ens dirà ha estat un «síntoma eminent» d'aquest estat de coses.
- Els «bons temps» han finit. Vegem ara si és possible una mica de pau, d'autèntica pau, si és possible evolucionar sense sang.
- Hi ha tant a construir! Hi ha tant a ordenar (i no em referesc a «emetre ordress»)! Hi ha —sí, hi ha— tantes boques per a alimentar, tanta pau per a bastir!
- Somnis de boig? El món sempre ha estat com és i no el canviarem? No ho sé. Ací i allà, intents, no en falten.

A toc i pam

El propietari d'unes terres va fer l'experiència de plantar-hi cotó. En la darrera collita va aconseguir treure'n a bastament per poder teixir unes estovalles. Un dia va tenir una senyora convidada a dinar, i li va dir amb una certa vanitat:

—Puc assegurar-li que aquestes estovalles han nascut a les meves terres.

La senyora, que sens dubte no tenia idea de la seva collita de cotó, tota admirada, li preguntà:

—I com s'ho ha fet, per fer aquest prodigi?

—En confiança —li digué molt seriosament l'altre—, vaig plantar un torca-boques.

* * *

Un senyor pregunta a un nin:
—Nin, és a ca-vostra, ton pare?
—No, senyor Lluís!
—Però si l'he vist a la finestra!
—Es que ell també l'ha vist a vostè.

* * *

Dos homes conversaven:
—La meva dona, quan torn a ca-meva a la matinada, només em mou el cap.
—Però quin: el seu o el teu?

* * *

Al restaurant:
—Què prendrà avui el senyor?
—Encara que només sigui per canviar, voldria una cosa que em fes el mal d'estómac de seguida, en lloc de fer-me'l a mitjanit com em sol passar.

A toc i pam

Dos amics se troben:

—Finalment he trobat una col·locació. Estic en un institut de bellesa.

—No sabia que fossis un esteticista.

—No ho som. El meu treball consisteix a estar-me tot el dia al carrer, davant la porta de l'institut. Quan veig entrar una clienta faç com si res. En canvi, quan surt, faç un siulet d'admiració.

* * *

—A veure si saps quina és la província més cara d'Espanya?

—Cadis, perquè té Tarifa.

* * *

Un mestre explica als deixebles les coses concretes i abstractes. Finalment pregunta:

Mestre: —La bondat es pot tocar amb la mà?

Deixeble: —No.

Mestre: —El paper?

Deixeble: —Sí.

Mestre: —La pilota?

Deixeble: —No.

Mestre: —Per què?

Deixeble: —Perque és falta.

* * *

Un mariner està tot trist assegut en un banc. Un amic se li acosta i li pregunta:

—Què et passa?

—M'han expulsat de la marina!
—diu plorant el mariner.

—Per què?

—Perque vaig obrir la finestra.

—I això que té a veure amb l'expulsió?

—...era un submarí!

* * *

—Els negocis van molt malament —diu un comerciant a un amic seu—. Figura't que ni aquells que no paguen, no tornen mai més a comprar!

* * *

En Toni, passant, escolta aquesta conversa:

—L'estadística diu que els casats viuen més que els fadrins.

—No és ver: lo que passa és queu, als casats, la vida els sembla més llarga.

* * *

En Biel arriba de l'oficina:

—Així, idò, el dinar tampoc està d'hora? Me'n vaig al restaurant.

—Espera cinc minuts, Bielet.

—Que estarà d'aquí a cinc minuts?

—No, però jo estaré arreglada per anar amb tu.

* * *

Un nin li pregunta a son pare:

—Mon pare, per què d'aquest edifici se'n diu una casa de salut?

—Perque està ple de malalts.

* * *

A Escòcia en passen de bones. Un client troba pel carrer el seu metge i prova de fer-li una consulta gratuïta:

—Doctor —li demana—, què fa vostè quan està refredat?

—Faç oïssos i tossesc —respon el metge, veient-lo venir.

SOLUCIÓ AL CRUCIGRAMA N.º 2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	A	D	I	E	N	T	M	N	
B	C	O	N	F	U	S	I	O	
C	T	R	O	I	C	A	S	S	
D	A	M	I	C	R	O	S	A	
E	I	T	A	L	I	C	A		
F	A	R	C	A	N				
G	S	A	I	T	A	N	A		
H	T	O	P	A	U	A	V	I	
I	A	R	I	S	E	U	E	N	

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encíclics, missatges, discursos, al·locucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficinosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 275 ptes.

Subscripció semestral: 150 ptes.

(estranger: 325 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS
QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA